

Dialectica Recensio brevior

Πίναξ σὺν θεῶ τῶν φιλοσόφων κεφαλαίων τοῦ Δαμασκηνοῦ

<Προοίμιον-Ἐπιστολή> α΄ Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκός (η. ινφρα ιβ΄) (η. ινφρα ιγ΄) (η. ινφρα ιδ΄) β΄ Περὶ γένους καὶ εἴδους, τοῦ γενικωτάτου καὶ τοῦ εἰδικωτάτου καὶ τῶν ὑπ ἀλλήλων γ΄ Περὶ ἀτόμου δ΄ Περὶ διαφορᾶς ε΄ Περὶ συμβεβηκός ς΄ Περὶ ἰδίου ζ΄ Περὶ τῶν κατηγορουμένων η΄ Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμω νύμου κατηγορίας θ΄ Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορίας καὶ τῆς ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστι κατηγορίας ι΄ Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐν υποστάτου καὶ ἀνυποστάτου ια΄ Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως ιβ΄ Περὶ διαιρέσεως ιγ΄ Περὶ τοῦ φύσει προτέρου ιδ΄ Περὶ ὀρισμοῦ ιε΄ Περὶ ὁμωνύμων ις΄ Περὶ συνωνύμων ιζ΄ Περὶ πολωνύμων ιη΄ Περὶ ἐτέρων καὶ ἑτερονύμων ιθ΄ Περὶ παρωνύμων κ΄ Περὶ τῶν δέκα γενικωτῶν γενῶν κα΄ Περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶν διαφερόντων κβ΄ Περὶ τοῦ ἐν τι κγ΄ Περὶ οὐσίας κδ΄ Περὶ φύσεως κε΄ Περὶ μορφῆς κς΄ Περὶ ὑποστάσεως κζ΄ Περὶ προσώπου κη΄ Περὶ ἐνυποστάτου κθ΄ Περὶ ἀνυποστάτου λ΄ Διαίσεις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας λα΄ Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας λβ΄ Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοῦ υποστάτων καὶ ἀριθμῶν διαφερόντων λγ΄ Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος λδ΄ Περὶ τῶν πρὸς τι λε΄ Περὶ ποιῶν καὶ ποιότητος λς΄ Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν λζ΄ Περὶ τοῦ κεῖσθαι λη΄ Περὶ τῆς ποῦ λθ΄ Περὶ τῆς ποτέ μ΄ Περὶ τοῦ ἔχειν μα΄ Περὶ ἀντικειμένων μβ΄ Περὶ ἔξεως καὶ στερήσεως μγ΄ Περὶ προτέρου καὶ ὑστερου μδ΄ Περὶ τοῦ ἄμα με΄ Περὶ κινήσεως μς΄ Περὶ τοῦ ἔχειν μζ΄ Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεως τε καὶ καταφάσεως μη΄ Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ μθ΄ Ὀρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ ν΄ Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως

(Ἔτερον κεφάλαιον) <Προοίμιον Ἐπιστολή>

Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ θεοτιμήτῳ Κοσμᾷ, ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τοῦ Μαιουμᾶ, Ἰωάννης μοναχός.

Τὸ μὲν στενὸν τῆς διανοίας καὶ τὸ ἄπορον τῆς γλώσσης τῆς ἑαυτοῦ ἐπιστάμενος ὠκνουν, ὧ μακάριοι, τοῖς ὑπὲρ δυνάμιν ἐγχειρεῖν καὶ τῶν ἀδυνάτων κατατολμᾶν ὥσπερ τις αὐθάδης καὶ τολμητίας τὸν ἐπηρητημένον τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ὑφορώμενος κίνδυνον. Εἰ γὰρ Μωυσῆς, ἐκεῖνος ὁ θεῖος νομοθέτης, ὁ πάσης ἀνθρωπίνης θεᾶς ἀποχωρήσας καὶ τοῦ βίου τὰς τρικυμίας καταλιπὼν καὶ πᾶσαν ὕλικὴν ἀποσηξάμενος ἔμφασιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν καθηράμενος κἀντεῦθεν πρὸς θεοπτίαν γενόμενος ἐπιτήδειος, ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ λόγου φιλόανθρωπον συγκατάβασιν καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερφυᾶ σάρκωσιν ἐν βάτῳ καὶ ἀύλῳ πυρὶ κατιδεῖν ἠξιωμένος, φλέγοντι μὲν καὶ ἐκπυροῦντι τὴν ἄκανθαν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ λαμπρότητα μεταβάλλοντι, οὐ καταφλέγοντι δὲ οὐδὲ ἀφανίζοντι οὔτε μὴν τῆς οἰκείας αὐτὴν ἐξιστῶντι φύσεως, ὁ πρῶτος τὸ τοῦ ὄντος καὶ ἀληθῶς ὑπὲρ οὐσίαν ὄντος μεμνημένος ὄνομα, τῶν οἰκείων καὶ συμφυλετῶν τὴν προστασίαν παρὰ θεοῦ ἐγχειριζόμενος, ἰσχνόφωνον ἐκάλει ἑαυτὸν καὶ βραδύγλωσσον, ὡς οὐ δυνάμενος τῷ θεῷ ἐξυπηρετεῖσθαι βουλήματι καὶ τοῦτο πρὸς τοῦμφανὲς ἄγειν καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ

ἀνθρώπων καθίστασθαι, πῶς ἐγὼ ὁ ῥύπῳ μὲν πάσης ἀμαρτίας κατεστιγμένος, φέρων δὲ τῶν λογισμῶν ἐν ἑμαυτῷ τὸν πολυτάραχον κλύδωνα, καὶ μήτε νοῦν καὶ διάνοιαν κεκαθαρμένος, ὡς ἔσοπτρον θεοῦ καὶ τῶν θείων χρηματίσαι ἐμφάσεων, μήτε λόγον ἔχων ἐπαρκέσαι τοῖς νοηθεῖσι δυνάμενον, τὰ θεῖα καὶ ἄρρητα φθέγξομαι, τὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνοντα τὴν κατάληψιν; Ταῦτα δὴ λογιζόμενος ὠκνοῦν τὸν λόγον, ἐδεδίειν τε τὸ ἐπίταγμα, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, μήποτε διπλοῦν ὀφλήσω τὸν γέλωτα, τῆς ἀμαθίας ἅμα καὶ τῆς ἀνοίας· τὸ δὴ χαλεπώτατον. Σύγγνωστον μὲν γὰρ τῆς ἀμαθίας τὸ ἔγκλημα, εἰ μὴ ἐκ ῥαθυμίας προέρχοιτο. Τὸ δὲ σὺν τῇ ἀμαθίᾳ κεκτῆσθαι τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν, χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης ἀπάσης ἀνάξιον καὶ μερίζονος, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας ἀμαθίας τεκμήριον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς παρακοῆς ὁ καρπὸς θάνατος, ὁ δὲ ταπεινὸς καὶ ὑπήκοος Χριστοῦ μαθητῆς καθιστάμενος πρὸς ὕψος ἀνάγεται καὶ χάριν παρὰ θεοῦ τὴν φωταγωγὸν κομίζεται καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα πληροῦται τοῦ πνεύματος καὶ καρδίαν καθαίρεται διάνοιάν τε φωτίζεται καὶ λαμβάνει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, οὐ μεριμνῶν τί λαλήσει, ὄργανον δὲ χρηματίζων ἐν αὐτῷ λαλοῦντος τοῦ πνεύματος, δι' ἡμῶν τῷ ἐν ἡμῖν ἱεραρχοῦντι Χριστῷ πειθόμενος ὑποκύπτω τῷ ἐπιτάγματι καὶ ἀνοίγω τὸ στόμα θαρρῶν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, ὡς πληρωθήσεται πνεύματος, καὶ λαλήσω λόγια οὐ τῆς διανοίας καρπὸν τῆς ἐμῆς ἀλλὰ καρπὸν τοῦ τοῦ τυφλοῦ φωτίζοντος πνεύματος, ὅσα δώσει, λαμβάνων καὶ ταῦτα φθεγγόμενος. Καὶ πρότερον μὲν τῶν παρ' Ἑλληνισι σοφῶν τὰ κάλλιστα παραθήσομαι εἰδώς, ὡς, εἴ τι μὲν ἀγαθόν, ἄνωθεν παρὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδωρηται, ἐπειδὴ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων».

Εἴ τι δὲ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον, τῆς σατανικῆς πλάνης «εὐρημα σκοτεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος», ὡς ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος. Τὸν τῆς μελίσεως οὖν τρόπον μιμούμενος τοῖς οἰκείοις τῆς ἀληθείας συνθήσομαι καὶ παρ' ἐχθρῶν σωτηρίαν καρπώσομαι, ἀποπέμψομαι δὲ πᾶν, ὅ τι φαῦλον καὶ τῆς ψευδωνύμου ἐχόμενον γνώσεως. Εἶτα τούτων ἐχόμενα τῶν θεοστυγῶν αἰρέσεων συντάξω τὰ φληναφήματα, ὡς ἂν τὸ ψεῦδος ἐπιγινώσκοντες πλέον τῆς ἀληθείας ἐξώμεθα. Εἶτα τὴν τῆς πλάνης ὀλέτειραν καὶ τοῦ ψεύδους ἐλάτειραν, ὡσπερ κροσσωτοῖς χρυσοῖς τοῖς τῶν θεοπνεύστων προφητῶν καὶ θεοδιδάκτων ἀλιέων καὶ θεοφόρων ποιμένων τε καὶ διδασκάλων λόγοις κεκαλλωπισμένην καὶ περικεκοσμημένην ἀλήθειαν σὺν θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ ἐκθήσομαι χάριτι, ἧς ἡ δόξα ἔσθωθεν ἀπαστράπτουσα τοὺς ἐντυγχάνοντας μετὰ τῆς δεούσης καθάρσεως καὶ τῶν ταραχῶδων λογισμῶν ἀποθέσεως φωτίζει τοῖς ἀμαρύγμασιν. Ἐρῶ δὲ ἐμὸν μὲν, ὡς ἔφην, οὐδέν, τὰ δὲ τοῖς ἐγκρίτοις τῶν διδασκάλων πεπονημένα εἰς ἓν συλλεξάμενος, ὄση δύναμις, συντετμημένον τὸν λόγον ποιήσομαι κατὰ πάντα ὑπεῖκων τῷ ὑμετέρῳ προστάγματι. Ἀλλά μοι συγγνώμονες γένοισθε, θεοτίμητοι, παρακαλῶ, ταῖς ὑμετέραις ἐντολαῖς πειθαρχήσαντι καὶ λαμβάνοντες τὸ ὑπήκοον τὴν τῶν εὐχῶν χορηγίαν ἀντίδοτε. 1 Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκότος. Τὸ ὄν κοινὸν ὄνομά ἐστι πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο οὖν τὸ ὄν τέμνεται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Οὐσία μὲν οὖν ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν ἡγουν τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν, συμβεβηκός δὲ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία ὑποκείμενόν ἐστιν ὡσπερ ὕλη τῶν πραγμάτων, συμβεβηκός δὲ τὸ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρούμενον οἶον τὸ σῶμα καὶ τὸ χρῶμα· (ἡ. ι. 26–29) οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι ἀλλὰ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι.

Ἔστιν οὖν τὸ μὲν σῶμα οὐσία, τὸ δὲ χρῶμα συμβεβηκός. Ὁμοίως καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φρόνησις· οὐ γάρ ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ φρονήσει ἀλλ' ἡ φρόνησις ἐν τῇ ψυχῇ. Διὸ οὐδὲ λέγεται τὸ σῶμα τοῦ χρώματος ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τῆς φρονήσεως ἀλλ' ἡ φρόνησις τῆς ψυχῆς. Ἔστιν οὖν ἡ μὲν ψυχὴ οὐσία ἡ δὲ φρόνησις συμβεβηκός. Τῆς μὲν γὰρ ψυχῆς ἀναιρουμένης ἀναιρεῖται καὶ ἡ φρόνησις· μὴ οὐσης γὰρ ψυχῆς ἐν τίνι ἔσται ἡ φρόνησις; Φρονήσεως δὲ ἀναιρουμένης οὐ πάντως ἀναιρεῖται ἡ ψυχὴ· ἐνδέχεται γὰρ ψυχὴν εἶναι ἐκτὸς φρονήσεως. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ὄντων τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ οὐσία ἐστὶ, τὸ δὲ μὴ δυνάμενον καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν συμβεβηκός ἐστι. (ἠ. ς. 6–8) (ἠ. ς. 12 ς.) 2 Περὶ γένους καὶ εἶδους, τοῦ γενικωτάτου καὶ τοῦ εἰδικωτάτου καὶ τῶν ὑπαλλήλων. Τὸ γένος τρισῶς λέγεται. Καθ' ἓνα μὲν τρόπον ὡς ἀπὸ τοῦ τεκόντος, ὡσπερ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ Ἰσραηλίται λέγονται. Κατὰ δὲ ἕτερον τρόπον ἀπὸ τῆς πατρίδος, ὡσπερ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἱεροσολυμίται λέγονται καὶ οἱ ἀπὸ Παλαιστίνης Παλαιστιναῖοι. Κατὰ δὲ τρίτον τρόπον γένος λέγεται τὸ διαιρούμενον εἰς εἶδη, περὶ οὗ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὃ καὶ ὀριζόμενοι λέγουσι· Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶν εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Καὶ τὸ εἶδος δὲ δύο σημαινόμενα ἔχει. Λέγεται γὰρ εἶδος τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή οἷον τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Λέγεται δὲ πάλιν εἶδος τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος ἡγουν τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον. Περὶ τούτου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γένους διαλεγόμενοι τοῦ εἶδους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες «γένος ἐστὶ τὸ διαιρούμενον εἰς εἶδη», καὶ πάλιν περὶ τοῦ εἶδους διαλεγόμενοι τοῦ γένους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες «εἶδος ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον», χρή γινώσκειν, ὅτι ὡσπερ περὶ πατρὸς λέγοντες ἐξ ἀνάγκης καὶ υἱοῦ μνημονεύομεν—οὗτος γάρ ἐστὶ πατήρ ὃ ἔχων υἱόν—καὶ περὶ υἱοῦ διαλεγόμενοι ἐξ ἀνάγκης καὶ πατρὸς μνημονεύομεν—οὗτος γάρ ἐστὶν υἱὸς ὃ ἔχων πατέρα—, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀδύνατον περὶ τοῦ γένους διαλαβεῖν ἐκτὸς τοῦ εἶδους ἢ περὶ τοῦ εἶδους ἐκτὸς τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται πάντως, καὶ τὸ μὴ ἔχον εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα οὐκ ἔστι γένος. Καὶ τὰ εἶδη ἐκ τοῦ γένους διαιροῦνται, καὶ τὰ μὴ ἔχοντα γένος οὐκ εἰσὶν εἶδη. Καὶ ὡσπερ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἡγουν ὁ Ἀδάμ μὴ ἐσχηκώς πατέρα οὐ λέγεται υἱός, λέγεται δὲ πατήρ, ἔσχε γὰρ υἱούς· ὁ δὲ Σῆθ καὶ υἱὸς λέγεται τοῦ τεκόντος αὐτόν, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἀδάμ, καὶ πατήρ λέγεται τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτοῦ, ἐγέννησε γὰρ τὸν Ἐνῶς· ὁ δὲ Ἄβελ υἱὸς μὲν λέγεται, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἀδάμ, πατήρ δὲ οὐ λέγεται, οὐ γὰρ ἔσχεν υἱόν, — οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους. Τὸ πρῶτον γένος, ὅπερ οὐ διαιρεῖται ἀπὸ ἑτέρου γένους οὐδὲ ἔχει πρὸ αὐτοῦ γένος, γένος μόνον ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστιν εἶδος καὶ λέγεται γενικώτατον γένος, ὃ καὶ ὀριζόμενοι φασιν· Γενικώτατον γένος ἐστίν, ὃ γένος ὄν οὐκ ἔστιν εἶδος διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ γένος. Τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα, ἐὰν ἔχωσιν ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα, καὶ εἶδη εἰσὶ τῶν πρὸ αὐτῶν ἡγουν τῶν ἐπάνω, ἐξ ὧν τέμνονται, καὶ γένη τῶν ἐξ αὐτῶν τεμνομένων ἡγουν τῶν ὑποκάτω καὶ λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Τὰ δὲ εἶδη τὰ ἔσχατα καὶ κατώτερα τὰ μὴ ἔχοντα ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη οὐ λέγονται γένη ἀλλ' εἶδη μόνον διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα· ἀδύνατον γὰρ ἐνθεῖναι γένος, εἰ μὴ ἔχει ὑποκάτω αὐτοῦ εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα. Λέγεται οὖν τὸ εἶδος τὸ μὴ ὄν γένος εἰδικώτατον εἶδος, ὡσπερ τὸ γένος τὸ μὴ ὄν εἶδος λέγεται γενικώτατον γένος. Χρή δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀνάγκη ἐστίν, ἵνα τὰ εἶδη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γένους αὐτῶν καὶ τὸν ὀρισμὸν δέχωνται καὶ τοῦ γένους τοῦ ἀπὸ γένους ἕως τοῦ γενικωτάτου. Ἀλλήλων δὲ τὰ εἶδη οὐ δύνανται τὸν ὀρισμὸν δέξασθαι.

Πρῶτον οὖν καὶ γενικώτατον γένος ἐστὶν ἡ οὐσία· εἰ γὰρ καὶ τέμνεται ἐκ τοῦ ὄντος ἡ οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐκ ἔστι γένος αὐτῶν τὸ ὄν, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ὄντος δέχονται, τὸν δὲ ὀρισμὸν οὐ δέχονται· τὸ γὰρ ὄν οὕτως ὀρίζεται· Ὅν ἐστι πρᾶγμα ἢ ἀυθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν ἢ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν· ἢ δὲ οὐσία πρᾶγμα ἀυθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν μόνον, (η. ς. 84–89 ετ–ι. 121–125) καὶ τὸ συμβεβηκός πρᾶγμα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μόνον. Ἴδου οὔτε ἡ οὐσία ἐδέξατο ὄλον τὸν ὄρον τοῦ ὄντος οὐδὲ τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ἡ μὲν οὐσία τὸ ἥμισυ καὶ τὸ συμβεβηκός τὸ ἄλλο ἥμισυ. (η. ς. 93–96) (η. ι. 138 ς) Τὰ δὲ εἶδη καὶ τὸ ὄνομα καὶ ὄλον τὸν ὄρον τοῦ γένους τέλειον θέλουσι δέχεσθαι. Ὡστε ἡ οὐσία οὐκ ἔστιν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶ πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος. Αὕτη οὖν ἡ οὐσία τέμνεται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον· τὸ οὖν σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον εἶδη εἰσὶ τῆς οὐσίας. Πάλιν τὸ σῶμα τέμνεται εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον· ἰδου πάλιν τὸ σῶμα εἶδος ὄν τῆς οὐσίας γένος ἐστὶ τοῦ ἔμψυχου καὶ τοῦ ἄψυχου.

Τὸ ἔμψυχον πάλιν διαιρεῖται εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον. Αἰσθητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ζῶον τὸ ζῶν καὶ αἰσθησιν ἔχον, ἀναίσθητον δὲ τὸ φυτὸν· οὐ γὰρ ἔχει αἰσθησιν. Ἐμψυχον δὲ λέγεται τὸ φυτὸν διὰ τὸ ἔχειν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν. Τὸ ζῶον πάλιν τέμνεται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, βοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα οὐκέτι τέμνεται εἰς ἄλλα εἶδη ἀλλ' εἰς ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις· διαιρεῖται γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον, Παῦλον, Ἰωάννην καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες οὐκ εἰσιν εἶδη ἀλλ' ὑποστάσεις. Τὰ γὰρ εἶδη, ὡς εἵπομεν, οὐ δέχονται τὸν ὀρισμὸν ἀλλήλων, οἷον τὸ σῶμα οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀσωμάτου, ὁ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἵππου· ὁ δὲ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἓνα ὄρον δέχονται, τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὥστε οὐκ εἰσιν εἶδη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις. Πάλιν τὸ εἶδος τεμνόμενον μεταδίδωσι τοῖς ὑποκάτω αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου. Ὁ δὲ Πέτρος τεμνόμενος εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα οὔτε τῆ ψυχῆ οὔτε τῷ σώματι μεταδίδωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου· οὔτε γὰρ μόνῃ ἡ ψυχὴ Πέτρος οὔτε μόνον τὸ σῶμα ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον. Ἔτι πᾶσα διαίρεσις ἀπὸ γένους εἰς εἶδη γινομένη μέχρι δύο ἢ τριῶν σπανίως δὲ τεσσάρων φθάνει· ἀδύνατον γὰρ διαιρεθῆναι γένος εἰς πέντε εἶδη καὶ ἐπάνω. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἰς πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους διαιρεῖται, οἵτινες ἄπειροί εἰσι τῷ ἀριθμῷ. Διὸ τινες οὐδέ φασὶ λέγεσθαι διαίρεσιν τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα ἀλλ' ἀπαρίθμησιν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης εἶδη ἀλλ' ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος γένος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἀλλ' εἶδος. Διὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ ἐπάνω καὶ εἶδος τῶν ὑποκάτω. Ὅμοίως καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ κύων καὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη εἰσιν εἰδικώτατα. Τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν γένη εἰσὶν ὑπάλληλα καὶ εἶδη, εἶδη μὲν τῶν ἐπάνω γένη δὲ τῶν ὑποκάτω. Καὶ αὐταὶ εἰσιν αἰ οὐσιώδεις καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ ποιότητες, αἵτινες λέγονται διαιρετικά καὶ συστατικά, διαιρετικά μὲν τῶν ἐπάνω συστατικά δὲ τῶν ὑποκάτω· τὸ γὰρ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον διαιροῦσι τὴν οὐσίαν, ὁμοίως τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον διαιροῦσι τὸ σῶμα, ὁμοίως τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἀναίσθητον διαιροῦσι τὸ ἔμψυχον. Αὐταὶ οὖν συνιστῶσι τὸ ζῶον. Λαμβάνω γὰρ οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν καὶ ποιῶ τὸ ζῶον· ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ. Λαμβάνω πάλιν οὐσίαν ἄψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ τὸν λίθον. Πάλιν λαμβάνω οὐσίαν ἔμψυχον ἀναίσθητον

καὶ ποιῶ φυτόν. Πάλιν τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον διαιροῦσι τὸ ζῶον, τὸ θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον διαιροῦσι τὸ λογικόν. Λαμβάνω οὖν τὸ ζῶον γένος ὄν καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἄνθρωπον· ἄνθρωπος γάρ ἐστι ζῶον λογικὸν θνητόν. Καὶ λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὸ θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἵππον τυχὸν ἢ κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα. Διαφοραὶ δὲ λέγονται οὐσιώδεις καὶ φυσικαί, ὅτι αὐταὶ ποιοῦσι διαφέρειν εἶδος ἄλλου εἶδους καὶ φύσιν καὶ οὐσίαν ἐτέρας οὐσίας καὶ φύσεως.

3 Περὶ ἀτόμου.

Τὸ ἄτομον τετραχῶς λέγεται. Ἄτομον γάρ ἐστι τὸ μὴ τεμνόμενον μηδὲ μεριζόμενον, ὡς ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν καὶ ἡ μονάς, ἅτινα καὶ ἄποσα λέγονται. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ δύστητον τουτέστι τὸ δυσχερῶς τεμνόμενον ὡς ὁ ἀδάμας λίθος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ εἶδος, ὅπερ οὐκέτι εἰς ἕτερα εἶδη τέμνεται ἢτοι τὸ εἰδικώτατον εἶδος ὡς ἄνθρωπος, ἵππος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον δὲ κυρίως λέγεται, ὅπερ τέμνεται μὲν, οὐ σώζει δὲ μετὰ τὴν τομὴν τὸ πρῶτον εἶδος, ὥσπερ Πέτρος τέμνεται εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἐστὶ τέλειος ἄνθρωπος ἢ Πέτρος τέλειος οὔτε τὸ σῶμα. Περὶ τούτου τοῦ ἀτόμου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὅπερ ἐπὶ τῆς οὐσίας δηλοῖ τὴν ὑπόστασιν.

4 Περὶ διαφορᾶς.

Αὕτη δὲ τριχῶς λέγεται, κοινῶς τε καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα. Ἀδύνατον γάρ μὴ διαφέρειν ἀλλήλων δύο τινὰ κατὰ τι. Ἄλλοις οὖν διαφέρει εἶδος εἶδους, καὶ ἄλλοις ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσίου ὑποστάσεως καὶ ἄλλοις ὑπόστασις ἑαυτῆς. Διαφέρει μὲν γὰρ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἶδους τοῦ ἵππου κατὰ τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον. Καὶ λέγεται τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον οὐσιώδης διαφορὰ. Ὁμοίως καὶ πάντα, οἷς διαφέρει εἶδος εἶδους, φυσικὴ καὶ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ διαφορὰ καὶ ποιότης λέγεται καὶ φυσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ἀπαραλλάκτως, ἥτις καλεῖται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ ὡς οἰκειοτέρα καὶ τῆς φύσεως παραστατικὴ. Πάλιν διαφέρει ἄνθρωπος ἀνθρώπου ἢ ἵππος ἵππου ἢ κύων κυνός, τουτέστιν ἄτομον ὁμοειδοῦς ἀτόμου, καθὸ ὁ μὲν ἐστὶ μακρὸς ὁ δὲ κολοβός, ὁ μὲν παλαιὸς ὁ δὲ νέος, ὁ μὲν σιμὸς ὁ δὲ γρυπός, ὁ μὲν φρόνιμος ὁ ἕτερος μωρός. Ταῦτα πάντα ἐπουσιώδεις διαφοραὶ καὶ ποιότητες λέγονται, ὅπερ ἐστὶ τὸ συμβεβηκός, περὶ οὗ ἀκολουθῶς ἐροῦμεν.

5 Περὶ συμβεβηκτός.

Συμβεβηκός ἐστίν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ πάλιν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· καὶ γὰρ ἐνδέχεται ἄνθρωπον καὶ λευκὸν εἶναι καὶ μὴ εἶναι λευκόν, ὁμοίως καὶ μακρὸν καὶ φρόνιμον καὶ σιμόν. Τοῦτο τὸ συμβεβηκός διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν κοινῶς λεγομένην διαφορὰν καὶ εἰς τὴν ἰδίως διαφορὰν. Κοινῶς μὲν οὖν διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός, οἷον κάθηται τις καὶ ἕτερος ἴσταται· ἐνδέχεται ἐν τῷ ἀναστήναι τὸν καθήμενον καὶ καθίσει τὸν ἰστάμενον χωρισθῆναι τὴν διαφορὰν αὐτῶν καὶ λαβεῖν ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Καὶ ἑαυτοῦ δὲ τις λέγεται διαφέρειν κατὰ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός· διαφέρει γὰρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ καθῆσθαι καὶ ἀνίστασθαι, ἐν τῷ νεάζειν καὶ γηρᾶν, ἐν τῷ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ τοῖς τοιούτοις. Ἰδίως δὲ διαφορὰ ἐστὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός, οἷον ἐστὶ τις σιμὸς· ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτοῦ τὴν σιμότητα, ὁμοίως καὶ τὴν γλαυκότητα καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ ταῦτα οὖν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκὸτα ἄτομον ἀτόμου τουτέστιν ὑπόστασις ὑποστάσεως

διαφέρει, αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ οὐδέποτε. Ταῦτα δὲ οὐ συντελοῦσιν εἰς τὸν ὀρισμὸν τῆς φύσεως· ἐνδέχεται γὰρ ἄνθρωπον εἶναι σιμὸν καὶ μὴ εἶναι. Καὶ ἀπογινομένης τῆς γλαυκότητος οὐδὲν ἦττον ὁ ἄνθρωπος μένει ἄνθρωπος.

6 Περὶ ἴδιου.

Τὸ ἴδιον τετραχῶς λέγεται. Πρῶτον, ὃ μόνῳ μὲν ὑπάρχει τῷ εἶδει, οὐ παντὶ δέ, ὡσπερ τὸ γεωμετεῖν τῷ ἀνθρώπῳ· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος γεωμέτρης, ἀλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος γεωμέτρης. Δεύτερον, ὅπερ παντὶ μὲν τῷ εἶδει ὑπάρχει, οὐ μόνῳ δέ, ὡς τὸ δίπουν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος δίπους, οὐ μόνον δὲ ἄνθρωπος δίπους ἀλλὰ καὶ περιστέρα καὶ τὰ τοιαῦτα. Τρίτον, ὅπερ παντὶ μὲν καὶ μόνῳ, οὐκ ἀεὶ δέ, ὡσπερ τὸ πολιοῦσθαι τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦτο γὰρ παντὶ μὲν καὶ μόνῳ ἀνθρώπῳ ἀρμόζει, οὐκ ἀεὶ δὲ ἀλλ' ἐν τῷ γήρᾳ. Τέταρτον, ὅπερ γίνεται τῶν τριῶν τῶν πρώτων συνερχομένων, τουτέστι παντὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀεὶ, ὅπερ καὶ ἀντιστρέφει, ὡσπερ τὸ γελαστικὸν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ χρεμετιστικὸν τῷ ἵππῳ καὶ τὰ τοιαῦτα· μόνος γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὸ γελαστικὸν καὶ πᾶς ἄνθρωπος καὶ ἀεὶ, εἰ καὶ μὴ ἀεὶ κέχρηται αὐτῷ. Εἴ τι γὰρ ἄνθρωπος, πάντως γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, πάντως ἄνθρωπος. Τοῦτό ἐστι τὸ ἀντιστρέφειν. Περὶ τούτου τοῦ σημειομένου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. "Ὁ καὶ ὑπογράφοντές φαμεν· Ἰδιόν ἐστι, ὃ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ ἀεὶ ὑπάρχει. Τοῦτο δὲ τριχῶς διαιροῦσιν· ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τουτέστι διαπλάσεως, ὡς τὸ πλατυώνυχον καὶ τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ἀνωτάτω φέρεσθαι· ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν τῷ πυρὶ ὑπάρχειν τὴν θερμαντικὴν δύναμιν ὑπερβάλλουσαν τὰς τῶν ἄλλων σωματίων θερμότητάς. Λέγεται δὲ τὸ ἴδιον ἐπουσιῶδες.

7 Περὶ τῶν κατηγορουμένων.

Πᾶσα κατηγορία ἢ ἐπὶ πλεόν γίνεται ἢ ἐπίσης, ἐπ' ἔλαττον δὲ οὐδέποτε. Καὶ ἐπὶ πλεόν μὲν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγοροῦνται τῶν μερικωτέρων· καθολικώτερα οὖν εἰσι τὰ ἐπάνω, μερικώτερα δὲ τὰ ὑποκάτω. Καθολικώτερον μὲν οὖν ἐστι πάντων τὸ ὄν, διὸ πάντων κατηγορεῖται· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία ὄν λέγεται καὶ τὸ συμβεβηκὸς ὄν λέγεται. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὄν οὐσία ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ οὐσία ἐστὶ τὸ ὄν ἀλλὰ καὶ συμβεβηκός. Ὁμοίως καὶ τὰ γένη κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν ὡς καθολικώτερα, τὰ δὲ εἶδη οὐ κατηγοροῦνται τῶν γενῶν αὐτῶν· τὰ γὰρ εἶδη μερικώτερα τῶν γενῶν εἰσι. Κατηγορεῖται τοίνυν ἡ οὐσία τοῦ ζῶου καὶ τὸ ζῶον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ τὸ ζῶον οὐσία ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος ζῷόν ἐστιν. Οὐκ ἀντιστρέφει δὲ πᾶς μὲν γὰρ ἄνθρωπος ζῶον, οὐ πᾶν δὲ ζῶον ἄνθρωπος. Καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῶά εἰσιν, ὁμοίως καὶ πᾶν ζῶον οὐσία ἐστίν, οὐ πᾶσα δὲ οὐσία ζῷόν ἐστιν· καὶ ὁ λίθος γὰρ καὶ τὸ ξύλον οὐσία ἐστίν, ἅτινα οὐκ εἰσι ζῶα. Ὁμοίως καὶ τὸ εἶδος κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτοῦ περιεχομένων ἀτόμων τουτέστιν ὑποστάσεων ὡς καθολικώτερον. Τὸ δὲ ἄτομον ἦγουν ἢ ὑπόστασις οὐ κατηγορεῖται τοῦ εἶδους· μερικωτέρα γὰρ ἐστὶ τοῦ εἶδους ἢ ὑπόστασις. Καὶ Πέτρος τοίνυν ἄνθρωπός ἐστι καὶ Παῦλος ἄνθρωπός ἐστιν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος Πέτρος ἢ Παῦλος· εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλαι ὑποστάσεις ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αἱ διαφοραὶ δὲ κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν ἀτόμων αὐτῶν. Καθολικώτεραι γὰρ εἰσιν αἱ διαφοραὶ τῶν εἰδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν καθολικώτερόν ἐστι τοῦ εἶδους τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ γὰρ πᾶς μὲν ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς δὲ λογικός ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος γὰρ λογικός ὢν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἢ ἐπὶ πλεόν κατηγορία· ἢ δὲ ἐπίσης κατηγορία, ὅτε ἀντιστρέφει. Κατηγοροῦνται γὰρ τὰ ἴδια

τῶν εἰδῶν, ὧν ἐστὶν ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη κατηγοροῦνται τῶν ἰδίων αὐτῶν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικός, καὶ πᾶς γελαστικός ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ καὶ γελᾶν λέγεται πίθηκος, οὐ γελᾶ τῇ καρδίᾳ ἀλλὰ τοῖς σχήμασι· μιμητικὸν γὰρ ζῷόν ἐστιν. Ὡστε ἢ μὲν τῶν γενῶν κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορία καὶ ἢ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν καὶ ἢ τῶν εἰδῶν κατὰ τῶν ἀτόμων ἐπὶ πλεον λέγεται, ἢ δὲ τῶν ἰδίων ἐπίσης. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπίσης ἀντιστρέφοντα καὶ ἀντικατηγορούμενα λέγονται.

8 Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας.

Συνώνυμος μὲν κατηγορία ἐστίν, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δέχεται τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δέχεται ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ ζῶου· ζῷον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐπιδέχεται τὸν ὄρον τοῦτον· καὶ οὐσία γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἔμψυχος καὶ αἰσθητικός. Ὁμωνύμος δὲ ἐστὶ κατηγορία, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα δέχεται, τὸν δὲ ὄρον οὐδαμῶς, οἷον ἢ εἰκῶν τοῦ ἀνθρώπου τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου δέχεται, τὸν δὲ ὄρον τοῦ ἀνθρώπου οὐ δέχεται· ὁ γὰρ ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ζῷον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἡ δὲ εἰκῶν οὔτε ζῷόν ἐστὶν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἔμψυχος οὔτε λογικόν οὔτε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι, ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος καθ' ὑποκειμένου ἡγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ κατηγορηθήσεται, οἷον τὸ ζῷον ὡς καθ' ὑποκειμένου κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου ἡγουν συνωνύμως καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πέτρου· ὑπόκειται γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Πέτρος. Κατηγορεῖται οὖν καὶ τοῦ Πέτρου τὸ ζῷον· καὶ ὁ Πέτρος γὰρ ζῷόν ἐστι. Τὸ ὑποκείμενον δισσῶς λέγεται, τὸ μὲν πρὸς ὑπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν. Καὶ πρὸς ὑπαρξιν μὲν, ὡσπερ ὑπόκειται ἢ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσιν· ἐν αὐτῇ γὰρ ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐχ ὑφίστανται. Τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ μερικόν· ὑπόκειται γὰρ τὸ μερικόν τῷ καθολικωτέρῳ πρὸς κατηγορίαν, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον κατηγορεῖται τοῦ μερικωτέρου, ὡς τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Λέγεται δὲ τὸ μὲν καθόλου καθ' ὑποκειμένου, τὸ δὲ μερικώτερον ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν. Λέγεται δὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ, ἢ δὲ οὐσία ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν.

9 Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορίας καὶ τῆς ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ κατηγορίας.

Ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορία καὶ ἄλλο ἢ ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶ· καὶ ἢ ἐν τῷ τί ἐστὶ μὲν, ὅτε ἐρωτώμενοι «τί ἐστὶν ἄνθρωπος» λέγομεν «ζῷον»· ἐν δὲ τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶν, ὅτε ἐρωτώμενοι «ὁποῖον ζῷον» φαμέν «λογικὸν θνητόν». Ὡστε τὸ μὲν γένος καὶ τὸ εἶδος ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγορεῖται, ἢ δὲ διαφορὰ ἢ τε οὐσιώδης καὶ ἢ ἐπουσιώδης ἡγουν τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὸ ἴδιον ἐν τῷ ὁποῖόν τί ἐστὶν κατηγοροῦνται. Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐδὲ τί ἐστὶ δηλοῖ οὐδὲ ὁποῖόν τί ἐστὶν, ἀλλὰ τίς ἐστὶν· ἐρωτώμενοι γὰρ «τίς ἐστὶν οὗτος» λέγομεν «Πέτρος». Εἶτα ἐρωτώμενοι «τί ἐστὶ Πέτρος» λέγομεν «ἄνθρωπος». Πάλιν ἐρωτώμενοι «ὁποῖος ἄνθρωπος» λέγομεν «μακρὸς τυχὸν ἢ κολοβός». Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ φύσει διαφέροντα ἄλλο καὶ ἄλλο λέγονται. Λέγομεν γὰρ· Ἄλλο ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ ἄλλο ἵππος, ἄλλο δὲ κατὰ φύσιν· καὶ γὰρ ἕτερον εἶδος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλο τοῦ ἵπου. Τὰ δὲ ἀριθμῶ διαφέροντα ἡγουν αἱ ὑποστάσεις ἄλλος καὶ ἄλλος λέγονται. Λέγομεν γὰρ, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἄλλο ἐστὶ Πέτρος καὶ ἄλλο Παῦλος, ἐπεὶ ψευδόμεθα· ἐν γὰρ εἰσι τῇ φύσει, οὐκ

εἰσι δὲ εἷς τῷ ἀριθμῷ. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν οὐσία ἄλλο καλεῖται, ὁμοίως καὶ αἰ οὐσιώδεις διαφοραί, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἄλλοιον, διότι αἰ μὲν οὐσιώδεις διαφοραὶ περὶ τὸ εἶδος ἦγουν περὶ τὴν φύσιν θεωροῦνται καὶ ταύτην συνιστῶσι, τὸ δὲ συμβεβηκὸς περὶ τὸ ἄτομον· συστατικὰ γὰρ τῆς ὑποστάσεως τὰ συμβεβηκότα. Ἄλλο οὖν ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ ἄλλο ἵππος, ἄλλοιός δὲ καὶ ἄλλος ὁ Πέτρος καὶ ἄλλοιός καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Πᾶσα δὲ διαφορὰ οὐσιώδης τε καὶ ἐπουσιώδης ἕτεροῖον ποιεῖ· τὸ γὰρ ἕτεροῖον σημαίνει καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ ἄλλοιον. Καὶ ἡ μὲν φύσις τὸ τί σημαίνει, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸν τινὰ καὶ τόδε τι. Πᾶσα δὲ διαφορὰ ὁποῖόν ἐστίν.

10 Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνυπόστατου καὶ ἀνυπόστατου.

Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ἀπλῶς μὲν γὰρ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασις τὸ ἄτομον σημαίνει καὶ τὸ ἀφοριστικὸν πρόσωπον. Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ δύο σημαίνει· σημαίνει γὰρ καὶ τὸ ἀπλῶς ὄν, καθὸ σημαίνονμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἐνυπόστατον καλοῦμεν. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἦγουν τὸ ἄτομον. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισῶς λέγεται· λέγεται γὰρ ἀνυπόστατον καὶ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν. Λέγεται πάλιν ἀνυπόστατον καὶ τὸ συμβεβηκὸς, διότι τὸ συμβεβηκὸς οὐκ ἔχει ἰδίαν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφέστηκεν.

11 Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως.

Οἱ μὲν ἔξω φιλόσοφοι κατὰ τὸν προλελεγμένον λόγον διαφορὰν εἶπον οὐσίας καὶ φύσεως, οὐσίαν μὲν εἰπόντες τὸ ἀπλῶς εἶναι, φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν καὶ μετὰ τοῦ ἀπλῶς εἶναι καὶ τὸ τοιῶσδε εἶναι ἔχουσαν, εἴτε λογικὴν εἴτε ἄλογον, εἴτε θνητὴν εἴτε ἀθάνατον, ἦγουν αὐτὴν, ὡς φαμεν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀμετάθετον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐντεθεῖσαν ἐκάστω εἶδει πρὸς κίνησιν, τοῖς μὲν ἀγγέλοις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ ἐκτὸς προφορικοῦ λόγου μεταδιδόναι ἀλλήλοις τὰ νοήματα, τοῖς δὲ ἀνθρώποις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ διὰ προφορικοῦ λόγου διαδιδόναι ἀλλήλοις τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα, τοῖς δὲ ἀλόγοις τὴν ζωτικὴν καὶ αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν κίνησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν, τοῖς δὲ λίθοις τὴν τοῦ θερμαίνεσθαι καὶ τοῦ ψύχεσθαι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἕτεροκίνητον μετάβασιν ἦγουν τὴν ἄψυχον. Ταύτην ἐκάλεσαν φύσιν ἦγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς καθολικώτερα καὶ περιεκτικὰ τῶν ὑποστάσεων καὶ ἐν ἐκάστη τῶν ὑπ' αὐτῶν περιεχομένων ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ἀπαραλείπτως ὑπάρχοντα. Ὡστε τὸ μὲν μερικώτερον ἐκάλεσαν ὑπόστασιν, τὸ δὲ καθολικώτερον καὶ περιέχον τὰς ὑποστάσεις ἐκάλεσαν φύσιν, τὴν δὲ ἀπλῶς ὑπαρξιν ἐκάλεσαν οὐσίαν. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες παρεάσαντες τὰς πολλὰς ἐρεσχελίας τὸ μὲν κοινὸν καὶ κατὰ πολλῶν λεγόμενον ἦγουν τὸ εἰδικώτατον εἶδος οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν ἐκάλεσαν, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι λέγεται, καὶ ἡ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι, τὸ δὲ εἶναι καὶ πεφυκέναι ταυτόν ἐστι· καὶ ἡ μορφή δὲ καὶ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ σημαίνει τῇ φύσει. Τὸ δὲ μερικὸν ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν οἷον Πέτρος, Παῦλος. Ἡ δὲ ὑπόστασις θέλει ἔχειν οὐσίαν μετὰ συμβεβηκόντων καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφίστασθαι καὶ αἰσθήσει ἦγουν ἐνεργεῖα θεωρεῖσθαι.

Ἀδύνατον δὲ δύο ὑποστάσεις μὴ διαφέρειν ἀλλήλων τοῖς συμβεβηκόσι καὶ ἀριθμῶ διαφέρειν ἀλλήλων. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ιδιώματα τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὑπόστασιν.

12 Περὶ διαιρέσεως.

Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον· (η. ι. 20–27) ὑποδιαίρεσις δὲ τοῦ ἑνὸς μέρους τῶν δύο τμημάτων τομὴ καὶ διαίρεσις, οἷον τοῦ ζώου διαιρεθέντος εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον τὸ ἓν μέρος ἦγον τὸ λογικὸν διαιροῦμεν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον· ἐπιδιαίρεσις δέ, ὅταν ποιήσας διαίρεσιν πράγματος ποιήσω πάλιν ἄλλην διαίρεσιν πράγματος τοῦ αὐτοῦ, οἷον διαιρεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ –ἰδου διαίρεσις–καὶ πάλιν διαιρεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα–ἰδου ἐπιδιαίρεσις. Οὐ πάντῃ δὲ γίνεται διαίρεσις καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν πρώτην διαίρεσιν· ἰδου γὰρ καὶ ἐν τῷ ἄρρени καὶ ἐν τῇ θηλείᾳ θεωρεῖται ψυχὴ καὶ σῶμα. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἀντιδιαιρούμενα λέγονται τὰ δύο εἶδη τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους τμηθέντα, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, ἃ ἀντιδιαιρούμενα λέγονται. Εἰσὶ δὲ διαιρετικοὶ τρόποι ὅκτω· –ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, –ἢ ὡς εἶδος εἰς άτομα, οἷον ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, –ἢ ὡς ὅλον εἰς μέρη· καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ ὁμοιομερῆ ἢ ἀνομοιομερῆ. Ὅμοιομερῆ μὲν οὖν εἰσιν, ὅτε τὰ μέρη ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρισμόν τοῦ ὅλου καὶ ἀλλήλων, ὡς ὅταν τέμνωμεν σάρκα εἰς πολλὰς σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὄρισμόν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται. Ἀνομοιομερῆ δέ, ὅτε τὰ μέρη μῆτε τὸ ὄνομα μῆτε τὸν ὄρισμόν ἐπιδέχονται μῆτε τοῦ ὅλου μῆτε ἀλλήλων, ὡς ὅταν διέλωμεν τὸν Σωκράτην εἰς κεφαλὴν, πόδας καὶ χεῖρας· οὔτε γὰρ ἡ κεφαλὴ οὔτε οἱ πόδες οὔτε αἱ χεῖρες ἐπιδέχονται τὸ ὄνομα ἢ τὸν ὄρισμόν τοῦ Σωκράτους οὔτε ἀλλήλων. –ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς διάφορα σημαίνόμενα, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ ὡς ὅλον ἢ ὡς μέρος. Ὡς ὅλον μὲν ὡς ἡ κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλαττίου, ἅπερ ὅλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζώου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζώων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ οὐχ ὅλα. –ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοὶ οἱ δὲ μέλανες· –ἢ ὡς συμβεβηκότα εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ δὲ ἄψυχα· –ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν ξηρὰ τὰ δὲ ὑγρά, –ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν· ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον, ἰατρικὸν ἐργαλεῖον, πρὸς ἕν δὲ ὡς ὑγιεινὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρῶμα· πρὸς ἕν γὰρ βλέπουσι, τὴν ὑγίειαν. Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν τρόπον διαιρεῖται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐν ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως θεωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον οὐδὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἰ μὴ ἐν τοῖς ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν.

13 Περὶ τοῦ φύσει προτέρου. Φύσει οὖν πρότερόν ἐστι τὸ συνεισφέρον καὶ μὴ συνεισφερόμενον καὶ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον, οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀναιρουμένου γὰρ καὶ μὴ ὄντος ζώου ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται· ζῶον

γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος δυνατὸν εἶναι ζῶν· ἔσται γὰρ ἵππος, κύων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα ζῶά εἰσι. Πάλιν εἰσφερομένου ἀνθρώπου πάντως καὶ ζῶν εἰσφέρεται· ζῶν γὰρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Ζῶου δὲ εἰσφερομένου οὐ πάντως, ὅτι συνεισφέρεται ἄνθρωπος ἀλλ' ἵππος ἢ κύων ἢ τι τῶν τοιούτων· ζῶα γὰρ εἰσι καὶ αὐτά. Οὔτε οὖν ὁ Πέτρος ἐστὶ φύσει πρότερος τοῦ Παύλου οὔτε τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ἀλόγου ζῶου. Πέτρου γὰρ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος ἔσται Παῦλος· καὶ Παύλου εἰσφερομένου οὐ συνεισφέρεται Πέτρος, τοῦ δὲ Πέτρου συνεισφερομένου οὐ συνεισφέρεται Παῦλος, καὶ οὔτε Πέτρος ἐστὶ μᾶλλον ἤγουν πλέον τοῦ Παύλου ἄνθρωπος οὔτε Παῦλος τοῦ Πέτρου. Εὐρίσκεται δὲ φάρμακον ὑγιεινότερον φαρμάκου καὶ βιβλίον ἰατρικώτερον βιβλίου ἄλλου.

14 Περὶ ὀρισμοῦ.

Ἐπισημῶς ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος ἢγουν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγου σημαίνων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐποίησαν περὶ φύσεως ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην ἢγουν ἐκτεταμένους καὶ μεγάλους, ἀλλ' οὐκ εἰσι σύντομοι διὸ οὐδὲ ὀρισμοὶ εἰσιν. Εἰσὶ δὲ καὶ σύντομοι λόγοι ὡς τὰ ἀποφθέγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δηλοῦσι φύσιν πράγματος, οὐκ εἰσιν ὀρισμοί. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πολλακίς δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὀρισμός· τὸ γὰρ ὄνομα μία λέξις ἐστίν, ὁ δὲ ὀρισμὸς λόγος ἐστὶ. Λόγος δὲ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σύγκειται λέξεων. Ὡστε ὁ ὀρισμὸς θέλει ἐκ διαφόρων λέξεων συγκεῖσθαι καὶ σύντομος εἶναι καὶ δηλοῦν τὴν φύσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζομένου πράγματος. Συνίσταται δὲ ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν ἢγουν οὐσιωδῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ ζῶου· ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Ἴδου ἢ μὲν οὐσία γένος ἐστὶ, τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ τὸ αἰσθητικὸν συστατικαὶ διαφοραὶ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, οἷον ἀνδριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένος, ἀνδρὸς εἶδος σημαίνων· ὁ μὲν οὖν χαλκὸς ὕλη ἐστὶ, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς εἶδος εἶδος. Ἀναλογεῖ δὲ ἢ μὲν ὕλη τῷ γένει, τὸ δὲ εἶδος διαφορᾷ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους, οἷον ἰατρικὴ ἐστὶ τέχνη περὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα καταγινομένη ὑγείας περιποιητική. Ἴδου ὑποκειμένα εἰσι τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, τέλος δὲ αὐτῆς ἢ ὑγεία. Ἡ δὲ ὑπογραφή ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται ἢγουν ἰδίων καὶ συμβεβηκότων, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον· ταῦτα γὰρ ὅλα ἐπουσιώδη εἰσὶ. Διὸ καὶ ὑπογραφή λέγεται, ὡς σκιάζουσα καὶ οὐ τὴν οὐσιώδη ὑπαρξιν τοῦ ὑποκειμένου δηλοῦσα ἀλλὰ τὰ παρεπόμενα. Ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς μικτός ἐστὶν ἐξ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον. Εἴρηται δὲ ὀρισμὸς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσιῶν· ὡςπερ γὰρ τὸ ὀροθέσιον χωρίζει τὸ ἴδιον ἐκάστου, οὕτω καὶ ὁ ὀρισμὸς τὴν φύσιν ἐκάστου χωρίζει ἐκ τῆς τοῦ ἑτέρου φύσεως. Ὑγεία δὲ ὀρισμοῦ ἐστὶ τὸ μήτε ἐλλείπειν μήτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ ἐλλείπειν καὶ πλεονάζειν. Τέλεια δὲ ὀρισμὸς ἐστὶν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, ἀτελής δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων. Οὔτε οὖν ὁ ἐλλείπων ταῖς λέξεσιν ἀντιστρέφει οὔτε ὁ πλεονάζων. Ὅτε μὲν γὰρ πλεονάσει ταῖς λέξεσι, λείπει τοῖς πράγμασιν· ὅτε δὲ λείψει ταῖς λέξεσι, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν. Οἷον ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου «ζῶον λογικὸν θνητόν». Ἴδου ἀντιστρέφει· πᾶν γὰρ ζῶον λογικὸν θνητόν ἄνθρωπος ἐστὶ, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ζῶόν ἐστὶ λογικὸν θνητόν. Ἐὰν οὖν λείψῃ μιᾷ λέξει, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν, οἷον ζῶον λογικόν. Ἴδου ἔλειψε τῇ λέξει, οὐ γὰρ

εἶπον «θνητόν», καὶ ἐπλεόνασε τοῖς πράγμασιν, οὐ γὰρ μόνος ἐστὶν ἄνθρωπος ζῶον λογικόν ἀλλὰ καὶ ἄγγελος, καὶ οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶπω «ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν», πάλιν οὐκ ἀντιστρέφει· ἐπλεόνασε γὰρ τῇ λέξει διὰ τοῦ εἰπεῖν «γραμματικόν», ἔλειψε δὲ τοῖς πράγμασιν. Οὐ πάντα γὰρ ἄνθρωπον ὠρίσατο, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς γραμματικούς. Πᾶν μὲν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν ἄνθρωπός ἐστιν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν ἐστίν· οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος γραμματικός ἐστι.

15 Περὶ ὁμωνύμων.

Ὅμωνυμα μὲν εἰσι τὰ τῷ ὀνόματι κοινωνοῦντα, τῷ δὲ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ διαφέροντα. Οἷον τὸ κύων ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι, δηλοῖ δὲ τὸν χερσαῖον καὶ τὸν θαλάσσιον κύνα· ἕτερον δὲ ὀρισμὸν ἔχει ὁ χερσαῖος καὶ ἕτερον ὁ θαλάσσιος, ἐπειδὴ καὶ ἕτερα φύσις καὶ ἕτερα. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ ὁμώνυμα οὕτως· Ὅμωνυμά εἰσιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Λόγον ἐνταῦθα τὸν ὀρισμὸν εἶπε καὶ τὴν ὑπογραφὴν· κατὰ τοῦνομα δὲ εἶπε δηλῶν ἕτερον εἶναι τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, καθ' ὃν γίνονται ὁμώνυμα. Οἷον ὁ χερσαῖος καὶ ὁ θαλάσσιος κύων κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυνός εἰσιν ὁμώνυμοι· εἰ γὰρ θελήσει τις τὸν ὀρισμὸν τοῦ χερσαίου κυνός ἀποδοῦναι καὶ τοῦ θαλασσίου, καθ' ὃ κύων καλεῖται ἑκάτερος αὐτῶν, ἄλλον ὀρισμὸν ἀποδίδωσι τῷ χερσαίῳ καὶ τῷ θαλασσίῳ ἕτερον. Ἐνδέχεται δὲ αὐτοὺς καὶ κοινωνεῖν τῷ ὀρισμῷ πάλιν καὶ τῷ ὀνόματι· ζῶα γὰρ λέγονται ἀμφοτέρα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχονται, ἀλλ' οὐκ εἰσι κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὁμώνυμοι ἀλλὰ μᾶλλον συνώνυμοι. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν· εἰ ἔστι τῶν ὁμωνύμων καὶ κατὰ πόσων σημασινομένων φέρεται καὶ περὶ ποίου σημασινομένου ἢ ἐρώτησις γέγονεν.

16 Περὶ συνώνυμου.

Συνώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα καὶ τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κοινωνοῦσιν, οἷον τὸ ζῶον δηλοῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἡγουν τοῦ ζώου συνώνυμοί εἰσιν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχεται. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ συνώνυμα οὕτως· Συνώνυμά εἰσιν, ὧν τὸ τε ὄνομα κοινόν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός.

17 Περὶ πολωνύμων.

Πολωνύματα δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ μὲν ὀρισμῷ κοινωνοῦσι, τῷ δὲ ὀνόματι διαφέρουσιν, ἡγουν ὅτε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλοῖς καλεῖται ὀνόμασιν οἷον φάσγανον, ἄορ, σπάθη, μάχαιρα, ξίφος· πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἓνα ὄρον ἐπιδέχονται, ἡγουν σίδηρος ἀμφήκης τουτέστιν σίδηρος ἀμφοτέρωθεν ἠκονημένος. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ πολωνύματα οὕτω· Πλεῖστα ὀνόματα καθ' ἑνὸς κυρίου λεγόμενα.

18 Περὶ ἐτέρων καὶ ἑτερονύμων.

Τὰ δὲ κατ' ἀμφω ἡγουν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ διαφέροντα ἢ ἐν ὑποκείμενον ἔχουσι καὶ λέγεται ἑτερόνυμα ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ἔχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον, τὴν κλίμακα, ἢ οὐκ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον καὶ λέγονται ἕτερα ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός· ταῦτα γὰρ καὶ ἕτερον ὄνομα ἔχουσι καὶ ἕτερον ὑπογραφὴν καὶ οὐδὲ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον. Τούτων δὲ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἑτερονύμων καὶ τῶν ἐτέρων, ὑπογραφὴ αὕτη· Ὡν τὸ τε ὄνομα καὶ ὁ ὄρος ἕτερος.

19 Περί παρωνύμων.

Εἰσὶ δὲ τινὰ μέσον τῶν ὁμωνύμων καὶ συνωνύμων, κοινωνοῦντα καὶ διαφέροντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ ὄρω, ἅτινα λέγονται παρώνυμα, ὡς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικός· κοινωνοῦσι γὰρ τῷ ὀνόματι, διαφέρουσι δὲ κατὰ τὴν λήξιν τοῦ ὀνόματος ἡγουν τὴν τελευταίαν συλλαβὴν· καὶ πάλιν τῷ ὄρω κοινωνοῦσιν τε καὶ διαφέρουσιν, ὅτι ἢ μὲν γραμματικὴ γνῶσις ἐστίν, ὁ δὲ γραμματικὸς οὐσία, ἐν ἧ ἢ γνῶσις. Παρώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα ἀπὸ τινος διαφέροντα τῇ πτώσει ἡγουν τῇ κλίσει τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν ἔχει. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἢ γραμματικὴ καὶ ἢ μουσικὴ οὐκ εἰσι παρώνυμα, ἀλλ' ὁ μουσικὸς ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ ὁ γραμματικὸς ἐκ τῆς γραμματικῆς παρωνομάσθη καὶ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς δικαιοσύνης. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ μὲν παρώνυμα περιέχουσι τὰ ἀφ' ὧν παρωνομάσθησαν ὡς ὁ γραμματικὸς τὴν γραμματικὴν καὶ ὁ δίκαιος τὴν δικαιοσύνην, τὰ δὲ ἀφ' ἑνὸς οὐδαμῶς· οὐ γὰρ περιέχει τὸ ἱατρικὸν ἐργαλεῖον τὴν ἱατρικὴν.

20 Περί τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν.

Τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται ὡς οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ μετὰ συμπλοκῆς, ὡς ἵππος τρέχει, Σωκράτης φιλοσοφεῖ. Τῶν δὲ ἀπλῶς λεγομένων καὶ ἄνευ συμπλοκῆς α' τὸ μὲν οὐσίαν σημαίνει οἶον ἄνθρωπος, ἵππος· β' τὸ δὲ ποσὸν οἶον δύο, τρία, δίπηχυ, τρίπηχυ· γ' τὸ δὲ πρὸς τι ὡς πατήρ, υἱός· δ' τὸ δὲ ποιὸν ὡς λευκόν, μέλαν· ε' τὸ δὲ ποῦ ὡς ἐν ναῶ, ἐν ἀγορᾷ· ς' τὸ δὲ ποτέ ὡς πέρυσι, σήμερον· ζ' τὸ δὲ κεῖσθαι ὡς τὸ ἴστασθαι, καθῆσθαι· η' τὸ δὲ ἔχειν ὡς τὸ ἐνδεδύσθαι, ὑποδεδύσθαι· θ' τὸ δὲ ποιεῖν ὡς τὸ καίειν, τέμνειν· ι' τὸ δὲ πάσχειν ὡς τὸ καίεσθαι, τέμνεσθαι.

Αὗται αἱ δέκα λέγονται κατηγορίαι ὡς ἐκ τοῦ λέγεσθαι κατὰ τινων· τὸ γὰρ ἀγορεύειν λέγειν ἐστίν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν δέκα γενικωτάτων γένος ἐστί. Τούτων οὖν τῶν δέκα κατηγοριῶν τῶν καὶ γενικωτάτων γενῶν ἢ μὲν μία οὐσία ἐστίν, αἱ δὲ ἑννέα συμβεβηκῶτα. Εἰσὶ δὲ αὗται· οὐσία, ποσόν, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν. 21 Περί ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων. Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσεται. Ἐτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσίν· ταῦτα ἕτερα τῷ γένει εἰσίν. Ὅμοειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσεται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἐτεροειδῆ εἰσὶ τὰ τῷ εἶδει διαφέροντα ἀλλήλων ἡγουν ὅσα τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας διαφέρουσιν ὡς ἄνθρωπος, ἵππος. Ἀριθμῶ δὲ διαφέρουσιν, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκῶτων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ἐσχήκασιν ὑπαρξιν ἡγουν τὰ ἄτομα ὡς Πέτρος, Παῦλος καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων. Τῶν πάντη ἑτερογενῶν ἕτεροι τῷ εἶδει καὶ αἱ διαφοραὶ οἶον ζῶον καὶ ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ ζῶον ὑπὸ τὴν οὐσίαν τελεῖ, ἢ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὸ ποιόν. Τοῦ μὲν οὖν ζῶου διαφοραὶ συστατικαὶ μὲν τὸ ἔμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, διαιρετικαὶ δὲ τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ πτηνόν, τὸ ἔνυδρον· τῆς δὲ ἐπιστήμης συστατικαὶ μὲν τὸ τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἐνυπάρχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ δυσμετάβλητον, διαιρετικαὶ δὲ γραμματικὴ, φιλοσοφία. Ἦς γὰρ κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραὶ· τῶν δὲ ὑπ' ἄλληλα γενῶν τε καὶ εἰδῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς εἶναι διαφοράς, εἰ καὶ μὴ πάσας.

Διαφορὰς δὲ ἐνταῦθά φημι τὰς συνιστώσας αὐτά. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι αἱ ἑννέα

κατηγορίαί αί έκτός τῆς οὐσίας ἔχουσιν ἐκάστη, εἰ καί συμβεβηκότα εἰσί, συστατικάς καί διαιρετικάς διαφοράς καί ἐκάστη αὐτῶν γενικώτατον γένος ἐστὶ καί ἔχει καί εἶδη καί γένη ὑπάλληλα καί εἰδικώτατα εἶδη. Πάντως γάρ, ὅτι, ἔνθα γένος, καί διαφοραὶ διαιρετικάί εἰσιν· αὗται γάρ εἰσιν αἱ διαιροῦσαι τὰ γένη εἰς εἶδη· καί, ἔνθα εἶδη, εἰσὶ καί συστατικάί διαφοραί· αὗται γάρ εἰσιν αἱ συνιστῶσαι τὰ εἶδη. Τὸ ἔν τριχῶς λαμβάνεται· ἢ γένει, οἷον φαμεν ἄνθρωπον καί ἵππον ἐν τῷ γένει καί ταυτόν· ὑφ' ἔν γάρ γένος εἰσίν, ὑπὸ τὸ ζῶον· ἢ εἶδει, ὡς Σωκράτην φαμέν καί Πλάτωνα ὑφ' ἔν εἶδος ὄντας, ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἐν εἶναι τῷ εἶδει καί ταυτόν· ἢ ἀριθμῷ, ὡς Σωκράτην φαμέν ἕνα εἶναι καθ' αὐτὸν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων κεχωρισμένον.

22 Περὶ τοῦ ἔν τινι.

Τὸ ἔν τινι ἑνδεκαχῶς· α' ὡς γένος ἐν εἶδει ὡς τὸ ζῶον ἐν τῷ ὀρισμῷ τοῦ ἀνθρώπου γένος ὄν τοῦ ἀνθρώπου· β' ὡς εἶδος ἐν γένει ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ ζώου· γ' ἐν τόπῳ ὡς ἱερεὺς ἐν τῷ ναῷ· δ' ἐν χρόνῳ ὡς Νῶε ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατακλυσμοῦ· ε' ἐν ἀγγείῳ ὡς οἶνος ἐν κρατῆρι· ς' ὡς ὄλον ἐν μέρεσιν ὡς Σωκράτης ἐν τοῖς οἰκείοις μέλεσι κεφαλῇ τε καί χερσὶ καί ποσί· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἔν τινι ἄλλ' ἔν τισιν· ζ' ὡς μέρος ἐν ὄλῳ ὡς κεφαλῇ, χεῖρ ἐν Σωκράτει· η' ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ ὡς τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῷ χαλκῷ· θ' ὡς ἐν τῷ ποιητικῷ αἰτίῳ ὡς τὰ πάντα ἐν τῷ θεῷ· ι' ὡς ἐν τῷ τελικῷ αἰτίῳ ὡς ἡ κλίνη ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύσει· διὰ τὴν ἀνάπαυσιν γάρ τῶν ἀνθρώπων γίνεται κλίνη· ια' ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ὡς λευκὸν ἐν σώματι. Ἰστέον, ὅτι μέρη ὄλου λέγονται, ὄλον δὲ μερῶν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὄλον ἐν μέρεσι.

23 Περὶ οὐσίας.

Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα ἀθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν· καί πάλιν οὐσία ἐστὶ πᾶν, ὅτιπερ ἀθύποστατόν ἐστὶ καί μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι ἢ γουν τὸ μὴ δι' ἄλλο ὄν μὴδὲ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μὴδὲ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὄν, ἐν ᾧ καί τὸ συμβεβηκὸς ἔχει τὴν ὑπαρξιν· τὸ γὰρ χρῶμα διὰ τὸ σῶμα γέγονεν, ἵνα χρῶζῃ αὐτό, καὶ οὐ τὸ σῶμα διὰ τὸ χρῶμα. Καὶ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι ὑπάρχει καὶ οὐ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι· ὅθεν καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος λέγεται καὶ οὐ τὸ σῶμα τοῦ χρώματος. Πολλάκις τοιγαροῦν ἀλλασσομένου τοῦ χρώματος καὶ μεταβαλλομένου ἢ οὐσία οὐ μεταβάλλεται ἢ γουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει τὸ αὐτό. Λέγεται δὲ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι. 24 Περὶ φύσεως. Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεως τε καὶ ἡρεμίας, οἷον ἡ γῆ κινεῖται μὲν κατὰ τὸ βλαστάνειν, ἡρεμεῖ δὲ κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβασιν· οὐ γὰρ κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ οὖν ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κινήσεως τε καὶ τῆς ἡρεμίας αὐτῆς, καθ' ἣν πέφυκεν οὕτω κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν οὐσιωδῶς ἢ γουν φυσικῶς καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός, φύσις λέγεται παρὰ τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι τε καὶ ὑπάρχειν. Αὕτη δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστὶν εἰ μὴ οὐσία· ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας ἔχει τὴν τοιαύτην δύναμιν ἢ γουν τὴν κίνησιν καὶ ἡρεμίαν. Καὶ ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς κινήσεως αὐτῆς καὶ ἡρεμίας. Λέγεται δὲ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι.

25 Περὶ μορφῆς.

Μορφή ἐστὶν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν οἷονεὶ μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἣτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶδος· οἷον ἡ οὐσία μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἐμψύχου καὶ αἰσθητικοῦ καὶ ἀποτελέσασα τὸ ζῶον, πάλιν τε προσλαβοῦσα τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν ἀποτελεῖ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος. Ὅπερ

εἰδικώτατον εἶδος μορφή λέγεται οἷον οὐσία μεμορφωμένη. Οἱ οὖν ἅγιοι πατέρες ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἴδους τάσσουσι τὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα καὶ ταῦτόν λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν τὸ εἰδικώτατον εἶδος· καὶ ὁμοούσια καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμογενῆ καὶ σύμμορφα λέγουσι τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἰδικώτατον εἶδος ἄτομα. Ἐτεροούσια δὲ καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτεροειδῆ καὶ ἑτερογενῆ καὶ ἑτερόμορφα τὰ εἰδικώτατα εἶδη λέγουσιν. Οὐ δυνατὸν γὰρ εἶδος ἄλλω εἶδει ἢ φύσιν ἄλλῃ φύσει ἢ οὐσίαν ἄλλῃ οὐσίᾳ μὴ εἶναι ἑτεροούσιον καὶ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερόμορφον. Χρῆ γινώσκειν, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ δύο οὐσιῶν ἡγουν φύσεων μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἅμα τὰς ἀντιδιη ρημένας συστατικῶς ὑπάρξαι διαφοράς. Ὑπόστασιν δὲ μίαν σύνθετον ἐκ διαφόρων φύσεων δυνατὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστι συντεθειμένος καὶ σώματος· εἰ γὰρ καὶ λέγεται μία φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ μιᾶς φύσεως ὁ ἄνθρωπος λέγεται ὁ καθέκαστα. Μία μὲν γὰρ φύσις τῶν ἀνθρώπων σύνθετος λέγεται, διότι ὑφ' ἐν εἶδος πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων τελοῦσι σύνθετοι ὑποστάσεις. Μιᾶς δὲ φύσεως ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος οὐ λέγεται, διότι ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων ὑπόστασις ἐκ δύο συνέστηκε φύσεων, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ ἀσυγχύτους ταύτας ἐν ἑαυτῇ φυλάττει· καὶ μάρτυς ἢ ἐκ τοῦ θανάτου γινομένη διαίρεσις. 26 Περὶ ὑποστάσεως. Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, καθὼ σημαίνοντα ταῦτόν ἐστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις, ὅθεν τινὲς τῶν ἁγίων πατέρων εἶπον αὐτὰς φύσεις ἡγουν τὰς ὑποστάσεις· ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξιν, καθ' ὃ σημαίνοντα τὸ ἄτομον δηλοῖ τῷ ἀριθμῷ διαφέρον ἡγουν τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν τινὰ ἵππον. Χρῆ γὰρ γινώσκειν, ὡς οὔτε οὐσία ἀνείδεος ὑφέστηκε καθ' ἑαυτὴν οὐδὲ διαφορὰ οὐσιώδης οὔτε εἶδος οὔτε συμβεβηκός, ἀλλὰ μόναι αἱ ὑποστάσεις ἦτοι τὰ ἄτομα καὶ ἐν αὐτοῖς αἱ τε οὐσίαι καὶ αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ, τὰ τε εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκότα θεωροῦνται. Καὶ ἢ μὲν ἀπλῆ οὐσία ἐν πάσαις ταῖς ὑποστάσεσιν ὡσαύτως θεωρεῖται, ἔν τε ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐμψύχοις, λογικαῖς τε καὶ ἀλόγοις, θνηταῖς τε καὶ ἀθανάτοις. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ ἄλλαι ἐν ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐν ταῖς ἐμψύχοις ἕτεροι, ἐν ταῖς λογικαῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀλόγοις ἕτεροι, ὁμοίως ἐν ταῖς θνηταῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀθανάτοις ἕτεροι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν ταῖς ἐκάστου εἰδικωτάτου εἴδους ὑποστάσεσιν αἱ αὐταὶ συνάπτουσαι μὲν αὐτὰς ἀλλήλαις τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, χωρίζουσαι δὲ αὐτὰς ἐκ τῶν ἑτεροειδῶν ὑποστάσεων. Ὁμοίως καὶ τὰ συμβεβηκότα ἐν αὐταῖς ἦτοι ταῖς ὑποστάσεσιν θεωροῦνται χωρίζοντα ἐκάστην ὑπόστασιν ἐκ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Διὸ καὶ τὸ ἄτομον κυρίως τὸ τῆς ὑποστάσεως ἐκκληρώσατο ὄνομα· ἐν αὐτῇ γὰρ ἢ οὐσία ἐνεργεῖα ὑφίσταται προσλαβοῦσα τὰ συμβεβηκότα. 27 Περὶ προσώπου. Πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμάτων ἀρίδηλον καὶ περιορισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν, οἷον ὁ Γαβριὴλ τῇ ἀγία θεοτόκῳ διαλεγόμενος, εἷς τῶν ἀγγέλων ὑπάρχων, μόνος ἐκεῖσε παρῶν διελέγετο, κεχωρισμένος τῶν ὁμοουσίων ἀγγέλων διὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ παρουσίας καὶ διαλέξεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν δημηγορῶν, εἷς τῶν ἀνθρώπων ὢν, διὰ τῶν ἰδιωμάτων καὶ ἐνεργημάτων αὐτοῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διεστέλλετο. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὡς οἱ ἅγιοι πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν, τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκῶν ὑφιστάμενον καὶ ἀριθμῷ διαφέρον καὶ τὸν τινὰ δηλοῦν οἷον Πέτρον, Παῦλον, τόνδε τὸν ἵππον. Εἴρηται δὲ ὑπόστασις παρὰ τὸ ὑφεστάναι. 28 Περὶ ἐνυπόστατου. Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν σημαίνει, καθ' ὃ σημαίνοντα οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἐνυπόστατον λέγομεν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός, ὅπερ κυρίως οὐκ

ένυπόστατόν ἐστὶν ἄλλ' ἑτεροῦπόστατον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἡγουν τὸ ἄτομον δηλοῖ, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατον ἄλλ' ὑπόστασις ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστὶν ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον ἄλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσει θεωρούμενον, ὡσπερ τὸ εἶδος ἡγουν ἢ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται ἄλλ' ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσει, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὅλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον καὶ μίαν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντεθειμένος· οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα ἄλλ' ἐνυπόστατα, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων.

Ἐπόστασις γὰρ κυρίως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενόν ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Λέγεται πάλιν ἐνυπόστατον ἢ ὑφ' ἐτέρας ὑποστάσεως προσληφθεῖσα φύσις καὶ ἐν αὐτῇ ἐσχηκυῖα τὴν ὑπαρξιν. Ὅθεν καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου μὴ ὑποστᾶσα καθ' ἑαυτὴν μηδὲ πρὸς καιροῦ ῥοπήν οὐχ ὑπόστασις ἀλλὰ μᾶλλον ἐνυπόστατόν ἐστιν· ἐν γὰρ τῇ ὑποστάσει τοῦ θεοῦ λόγου ὑπέστη προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτῆς καὶ ταύτην καὶ ἔσχε καὶ ἔχει ὑπόστασιν. 29 Περὶ ἀνυποστάτου. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσῶς λέγεται· ποτὲ μὲν γὰρ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν σημαίνει ἡγουν τὸ ἀνύπαρκτον, ποτὲ δὲ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι ἄλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν ἡγουν τὸ συμβεβηκός. 30 Διαίρεσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας. Τὸ ὄν διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, οὐχ ὡς γένος εἰς εἶδη ἄλλ' ὡς ὁμώνυμος φωνῆ ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἕν. Ἡ οὐσία γενικώτατον γένος ἐστίν· αὕτη διαιρεῖται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον, τὸ σῶμα εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον, τὸ ἔμψυχον εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον (ζῶον, ζώοφυτον καὶ φυτόν), τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, βοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον, Παῦλον καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινές εἰσιν ἄτομα καὶ ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα.

31 Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας.

Τί μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή, εἴρηται καὶ τί ὑπόστασις καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον ἐνυπόστατόν τε καὶ ἀνυπόστατον καὶ τίς ἢ διαφορὰ οὐσίας καὶ συμβεβηκότητων, καὶ ὡς κυριωτέρα ἐστὶν ἢ οὐσία τῶν συμβεβηκότητων ὡς ἐν αὐτῇ ἐχόντων τῶν συμβεβηκότητων τὴν ὑπαρξιν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς καὶ τί διαφέρει οὐσία τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, ὅτι δι' αὐτῶν ἢ οὐσία εἰδοποιουμένη τοῖον εἶδος ἀποτελεῖ καὶ τοιάδε γίνεται. Εἴρηται δὲ καὶ τί φύσις καὶ τί μορφή καὶ ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον, πῶς τε οἱ ἔξω περὶ τούτων ἐδόξασαν, καὶ πῶς οἱ ἅγιοι πατέρες, οἱ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὄντως φιλοσοφίας μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ὠρθοτόμησαν. Φέρε δὲ νῦν τὰ ἴδια τῆς οὐσίας εἴπωμεν.

Ἴδιον τῆς οὐσίας τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· αὕτη γὰρ μᾶλλον ὑπόκειται τῷ συμβεβηκότητι εἰς τὸ εἶναι καὶ οὐχὶ αὐτῇ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν. Τοῦτο δὲ τὸ ἴδιον καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶ· τὸ γὰρ ἐν ὑποκειμένῳ οὔτε παρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθείρει· διὸ οὐδὲ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνεται, καὶ συμβεβηκός γὰρ πάντως ἐστίν. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ οὐκ εἰσὶ συμβεβηκότηα καὶ παρόντα σώζουσι καὶ ἀπόντα φθείρουσι· διὸ καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνονται. Ἴδιον δὲ καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι ἡγουν μεταδιδόναι καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ· καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον, τῷ γὰρ λίθῳ ἡγουν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ λίθου οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον· καὶ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· τοῦτο δὲ καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶν ἴδιον, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον τοῦ ἵππου οὐσία ἢ ζῶον οὐδὲ ὁ ἵππος μᾶλλον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὸ

τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἀνὰ μέρος καὶ οὐ κατ' αὐτὸν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς μεταβολήν. Ἐναντίων δὲ λέγω συμβεβηκότων ἐπουσιωδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ἄλογον, τὸ δὲ σῶμα θερμαίνεται καὶ μεταβαλλόμενον ψύχεται, καὶ ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν δέχεται ἀρετὴν ποτὲ δὲ κακίαν. 32 Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοὑποστάτων καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων.

Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσονται, οἷον ὅσα εἰσιν ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐννέα κατηγοριῶν· δεῖ γὰρ γινώσκειν, ὡς δέκα εἰσιν αἱ πᾶσαι κατηγορίαι ἧτοι τὰ γενικώτατα γένη, ὑφ' ἃς ἀναφέρεται πᾶσα φωνὴ ἀπλῶς λεγομένη.

Εἰσὶ δὲ αὐταί· α' οὐσία οἷον λίθος· β' ποσὸν οἷον δύο, τρία· γ' πρὸς τι οἷον πατήρ, υἱός· δ' ποιὸν οἷον λευκόν, μέλαν· ε' ποῦ οἷον ἐν Δαμασκῶ, τοῦτο δὲ τόπου ἐστὶ δηλωτικόν· ς' ποτέ, χθές, αὔριον· τοῦτο δὲ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ζ' ἔχειν οἷον ἱμάτιον φορεῖν· ἢ κείσθαι οἷον ἴστασθαι, καθέζεσθαι· θ' ποιεῖν οἷον καίειν· ἰ' πάσχειν οἷον καίεσθαι. Ἐτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσὶ· καὶ ὁμογενῆ μὲν οἷον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, ὑπὸ τὴν οὐσίαν γὰρ εἰσιν ἀμφοτέρω, ἑτερογενῆ δὲ ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐπιστήμη· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὴν ποιότητα. Ὅμοειδῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσονται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον Πέτρος, Παῦλος· ἀμφοτέροι γὰρ ὑφ' ἓν εἶδος εἰσι, τὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτεροειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ εἶδει διαφέρουσιν ἤγουν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ ταῦτὸν λέγουσι τὰ ὁμοούσια ἤγουν τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις. Ὅμοὑπόστατά εἰσιν, ὅτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνωθῶσι καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον καὶ ἐν πρόσωπον ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐτεροὑπόστατα δὲ καὶ ἀριθμῶ διαφέροντα, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκότων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀφωρίσαντο ἤγουν ὅσα τοῖς συμβεβηκόσι διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ τὴν ἀνὰ μέρος καὶ καθ' ἑαυτὸ ἔχουσιν ὑπαρξιν οἷον τὰ ἄτομα Πέτρος καὶ Παῦλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν οὗτος καὶ ἄλλος ἐκεῖνος.

33 Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος.

Ποσότης ἐστὶ σωρεία μονάδων· τὴν μὲν γὰρ μονάδα οὗ φασι ποσότητα ἀλλ' ἀρχὴν ποσότητος. Μονάδος οὖν καὶ μονάδος συνερχομένων γίνονται δύο, ὥστε οὐ διαίρεσις ἐστὶν ἢ ποσότης ἀλλὰ σωρεία καὶ συνάφεια μονάδων· τὸ μὲν γὰρ τὰ δύο διελεῖν εἰς ἓν καὶ ἓν ἀνὰ μέρος, τοῦτο διαίρεσις ἐστὶ, τὸ δὲ τὸ ἓν καὶ ἓν δύο εἰπεῖν, τοῦτο μᾶλλον συνάφεια ἐστίν. Ἰστέον δέ, ὅτι ποσότης μὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ μετρῶν καὶ ἀριθμῶν, ποσὰ δὲ τὰ τῷ ἀριθμῶ καὶ τῷ μέτρῳ ὑποκείμενα ἤγουν τὰ μετρούμενα καὶ ἀριθμούμενα. Τῶν δὲ ποσῶν τὰ μὲν εἰσι διωρισμένα, τὰ δὲ συνεχῆ. Συνεχῆ μὲν οὖν ἐστὶν, ὅτε ἓν ἐστὶ τὸ μετρούμενον, ὥσπερ ἐν ξύλον εὐρίσκεται δίπηχυ, τρίπηχυ, ἢ λίθος ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ ἐν ὑπάρχον μετρεῖται καὶ λέγεται συνεχές. Διωρισμένα δὲ εἰσι τὰ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα ὡς ἐπὶ δέκα λίθων ἢ δέκα φοινίκων· ταῦτα γὰρ κεχωρισμένα εἰσιν ἀπ' ἀλλήλων. Ταῦτα οὖν ἀριθμεῖσθαι λέγονται, εἰ μὴ διὰ σμικρότητα καὶ πλήθος μετρηθῶσι μοδίῳ ἢ τινὶ τῶν τοιούτων ὥσπερ σῖτος ἢ τι τοιοῦτον.

Ὅρίζονται δὲ τὰ μὲν συνεχῆ, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινὰ κοινὸν ὄρον συνάπτουσιν· ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ ξύλου τοῦ διπήχεος ἤγουν δύο πήχεις ἔχοντος τὸ τέλος τοῦ ἐνὸς πήχεος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου πήχεος μία ἐστὶ, κεκολλημένα γὰρ εἰσι καὶ συνημμένα καὶ οὐκ εἰσιν ἀπ' ἀλλήλων διηρημένα· τὰ δὲ διωρισμένα, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινὰ κοινὸν

ὄρον οὐ συνάπτουσιν ὡς ἐπὶ δέκα λίθων. Ἐὰν γὰρ ἀριθμῆσης πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτούς· εἰ γὰρ δώσεις τι μεταξὺ τῶν πέντε καὶ τῶν πέντε, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα δηλοῖ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ διωρισμένου. Ὑπὸ μὲν οὖν τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος. Ἀριθμὸν δὲ λέγομεν ἐνταῦθα τὰ ἀριθμούμενα· τὰ γὰρ ἀριθμούμενα πάντα διωρισμένα εἰσίν, ὡς δέδεικται. Καὶ ὁ λόγος δὲ διωρισμένος ἐστίν· ὁ γὰρ λόγος ἀριθμούμενος ταῖς λέξεσιν οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰ μόρια αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ ἔχη δέκα λέξεις ὁ λόγος καὶ διέλης αὐτὰς εἰς πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα αὐτάς· ἐὰν γὰρ παρεντεθῆ τι ἐν τῷ μέσῳ, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα. Ὁμοίως καὶ ἡ λέξις ἀριθμουμένη συλλαβαῖς οὐκ ἔχει κοινὸν ὄρον τὸν συνάπτοντα τὰς συλλαβάς, οἷον Σωκράτης· μεταξὺ τῆς ὤσσυλλαβῆς καὶ τῆς κρῶα οὐκ ἔστι κοινὸς ὄρος συνάπτων αὐτάς. Συνεχῆ δὲ ποσὰ πέντε· σῶμα, ἐπιφάνεια, γραμμὴ, τόπος, χρόνος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ στιγμή ἄποσός ἐστιν· οὐ γὰρ μετρεῖται οὐδὲ ἀριθμεῖται, ἐπειδὴ οὐκ ἔχει οὐδεμίαν διάστασιν. Ἡ δὲ γραμμὴ ἔχει μίαν διάστασιν, ἔστι γὰρ μήκος ἀπλατῆς οἷον αὕτη οὖν ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Μία γὰρ οὕσα μετρεῖται καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ στιγμήν. Ἐπιφάνεια δὲ ἐστὶ τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, παρὰ τὸ φαίνεσθαι. Ἐχει δὲ δύο διαστάσεις, μήκος καὶ πλάτος. Καὶ αὕτη δὲ μία οὕσα μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ γραμμὴν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν ὀμαλή καὶ ἴση ἐπιφάνεια ἐπίπεδος λέγεται, ἡ δὲ ἀνώμαλος καὶ σκολιὰ ἀπλῶς ἐπιφάνεια. Τὸ δὲ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις· μήκος, πλάτος, βάθος ἢ γουν πάχος· καὶ ἐν ὑπάρχον μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ ἔχουσι κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ὁ τόπος δὲ ἐπιφάνειά ἐστὶ τοῦ ἀέρος· ὁ γὰρ τόπος σου ἐπιφάνεια ἢ γουν τὸ τέλος τοῦ περιέχοντός σε ἀέρος ἐστὶ καὶ ὡς ἐπιφάνεια ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Καὶ ὁ χρόνος δὲ μετρεῖται εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, καὶ ἔχουσι τὰ μόρια αὐτοῦ κοινὸν ὄρον συνάπτοντα αὐτὰ τὸ νῦν· τὸ δὲ νῦν ἄποσόν ἐστὶν. Ἴδου οὖν τρία εἰσίν ἄποσα· ἡ μονὰς καὶ ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν. Καὶ κυρίως μὲν ταῦτα τὰ ἑπτὰ λέγονται ποσὰ· ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος, τόπος, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα. Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγομεν ποσὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα, πρᾶξιν, κίνησιν, χρῶμα καὶ τὰ τοιαῦτα· οἷον, εἰ ἐν πολλῷ χρόνῳ γένηται ἡ πρᾶξις καὶ ἡ κίνησις, φαμέν πολλὴν πρᾶξιν καὶ πολλὴν κίνησιν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγην. Ὁμοίως καί, εἰ ἐν πολλῷ σώματι λευκότης εἶη, φαμέν πολὺ λευκόν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγον. Ἐτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν ἐστὶν ὠρισμένον, τὸ δὲ ἀόριστον. Ὁρισμένον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ δυνάμενον μετρεῖσθαι ἢ ἀριθμεῖσθαι, τὸ δὲ ἀόριστον τὸ ὑπεροχῆ τινι ὑπερβάλλον πᾶν μέτρον καὶ πάντα ἀριθμόν· καὶ λέγεται μέγα καὶ πολὺ ἀορίστως, ὡς λέγομεν· Πολλὴ ἢ εὐσπλαγχνία τοῦ θεοῦ, μέγα τὸ μυστήριον τῆς τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίας. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὸ μέγα καὶ μικρὸν πολὺ τε καὶ ὀλίγον καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ μικρότερον καὶ ὀλιγώτερον καὶ πλείω καὶ διπλάσιον καὶ ἡμισυ καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τὰ πρὸς τι τίθησι. Λέγομεν οὖν, ὅτι δυνατὸν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον σκοπὸν ὑπὸ ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι. Ὡς μὲν γὰρ ἀριθμὸν καὶ μέτρον δηλοῦντα τὰ προειρημένα ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγονται, ὡς δὲ σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα καὶ ὡς πρὸς ἄλληλα λεγόμενα ὑπὸ τὰ πρὸς τι· τὸ γὰρ μέγα πρὸς τὸ μικρὸν λέγεται μέγα καὶ τὸ διπλάσιον πρὸς τὸ ἡμισυ, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπά. Τὸ δὲ σῶμα, καθὸ μὲν φυσικόν ἐστὶν, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, καθὸ δὲ μαθηματικὸν ἢ γουν μετρούμενον, ὑπὸ τὸ ποσόν. Ἐτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν μέγεθος, τὸ δὲ πλῆθος. Τὸ μὲν οὖν μέγεθος μετρεῖται, τὸ δὲ πλῆθος ἀριθμεῖται. Ἀκολουθεῖ δὲ τὸ πηλίκον τῷ μεγέθει, τὸ δὲ ποσόν

τῷ πλήθει. Ἴδια δέ εἰσι τοῦ ποσοῦ τρία, ἅτινα λέγονται παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον καθ' αὐτό· τὸ γὰρ σῶμα αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐκ ἔχει τι ἐναντίον, καθὼς δέ ἐστι τυχὸν λευκόν, ἔχει τι ἐναντίον, τὸ μέλαν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῷ δύο ἀριθμῷ οὐκ ἔστιν ἐναντίος ἄλλος ἀριθμὸς· εἰ γὰρ ἔσται, πολλοὶ ἔσονται.

Πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐναντίοι ἔσονται, καὶ εὐρίσκεται ἡ φύσις ἄδικος ἐνὶ πολλὰ ἀντιτάξασα· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἐνὶ πολλὰ εἶναι ἐναντία. Δεύτερον τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Οὐδὲ γὰρ οἱ δύο φοινικῆς εἰσι μᾶλλον δύο ἢ περὶ οἱ δύο ἄνθρωποι. Τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐναντίον οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Τρίτον δέ, ὁ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ποσῷ, τὸ ἴσον καὶ ἄνισον. Γραμμὴ γὰρ γραμμῆς ἴση ἐστὶ καὶ ἄνισος. 34 Περὶ τῶν πρὸς τι. Πρὸς τι ταῦτά εἰσιν, ὅσα αὐτά, ἅπερ ἐστίν, ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Καὶ ἐτέρων μὲν εἶναι λέγεται ὡς πατὴρ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατὴρ πάντως υἱοῦ λέγεται πατήρ. Πρὸς ἕτερον δὲ ὡς μέγα πρὸς μικρὸν καὶ πολὺ πρὸς ὀλίγον· οὐ γὰρ λέγεται ὀλίγου πολὺ ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ὅταν τι καθ' ἑαυτὸ θεωρῆται, οὐκ ἔστι πρὸς τι, ἠνίκα δὲ σχῆ σχέσιν πρὸς ἕτερον, τότε λέγεται πρὸς τι.

Ὅστε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι τῶν πρὸς τι καὶ αὕτη αὐτῶν ἐστὶν ἡ ὑπόστασις, ἐν τῷ πρὸς ἕτερον λέγεσθαι ἢ γοῦν ἐν τῷ ἔχειν σχέσιν πρὸς ἕτερον· ἢ γὰρ πρὸς ἄλληλα σχέσις τὰ πρὸς τι ποιεῖ. Τῶν δὲ πρὸς τι τὰ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομάζονται, ὡς φίλος φίλου φίλος, ἐχθρὸς ἐχθροῦ ἐχθρὸς, τὰ δὲ ἐτέρῳ ὀνόματι, ὡς πατὴρ υἱοῦ πατήρ, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος. Πάλιν τῶν πρὸς τι τὰ μὲν καθ' ὑπεροχὴν, ὡς τὸ μείζον ἐλάττονος μείζον, –τὰ δὲ κατὰ τὸ κρῖνον καὶ κρινόμενον, ὡς ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη· ἢ γὰρ ἐπιστήμη κρίνει τὸ ἐπιστητὸν ἢ γοῦν ἢ γνῶσις κρίνει τὸ γνωστόν, καὶ αἴσθησις αἰσθητοῦ αἴσθησις καὶ θέσις θετοῦ θέσις καὶ στάσις στατοῦ στάσις καὶ ἀνάκλισις ἀνακλιτοῦ ἀνάκλισις καὶ τὰ τοιαῦτα· –τὰ δὲ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν, δύναμιν μὲν ὡς τὸ θερμὸν καὶ τὸ θερμαινόμενον, ἀδυναμίαν δὲ τὸ κατὰ στέρησιν τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν ἀδυναμίαν ἔχειν τὴν ὄψιν ὄραν τὴν ἀναστρον σφαῖραν· – τὰ δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς πατὴρ υἱοῦ πατήρ. Ἴδιον δὲ τῶν πρὸς τι τὸ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι· φίλος γὰρ φίλου φίλος καὶ φίλος φίλου φίλος, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος καὶ μαθητῆς διδασκάλου μαθητῆς· –καὶ τὸ ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Τὸ δὲ ἅμα τῇ φύσει ἐστὶ τὸ συνεισφέρειν καὶ συνεισφέρεσθαι καὶ συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι· πατρὸς γὰρ ὄντος πάντως καὶ υἱὸς ἔσται, καὶ υἱοῦ ὄντος πάντως καὶ πατήρ ἔσται καὶ πατρὸς μὴ ὄντος οὐδὲ υἱὸς ἔσται, – τίνος γὰρ ἔσται υἱὸς μὴ ὄντος πατρὸς; –καὶ υἱοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ πατήρ ἔσται· ὁ γὰρ μὴ ἔχων υἱὸν οὐκ ἔσται πατήρ. Ὅστε συναναιρεῖται ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, συναναιρεῖται δὲ οὐχ ἡ ὑπόστασις αὐτοῦ ἀλλ' ἡ σχέσις. Εἰ γὰρ καὶ μένει ὁ υἱὸς, ἀλλ' οὐχ υἱὸς μένει· μὴ ἔχων γὰρ πατέρα πῶς ἔσται υἱός; Εἰ δὲ καὶ λέγομεν υἱὸν τοῦ τετελευτηκότος, ἢ οὐ κυρίως λέγομεν ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἢ ὡς μὴ ἀπολομένου τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρήσαντος διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐκάστη κατηγορία γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα καὶ διαιρετικὰς τῶν γενῶν καὶ συστατικὰς τῶν εἰδῶν διαφορὰς καὶ εἰδικώτατα εἶδη καὶ ἄτομα· οὔτε δὲ αἱ συστατικαὶ διαφοραὶ λέγονται οὐσιώδεις, εἰ μὴ μόνῃς τῆς οὐσίας, οὐδὲ τὰ ἄτομα λέγονται ὑποστάσεις, εἰ μὴ τῆς οὐσίας μόνῃς. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ αὕτη ἡ οὐσία ὡς γένος καὶ σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι ἀνάγεται· τὸ γὰρ γένος εἰδῶν ἐστὶ γένος καὶ τὰ εἶδη γένους εἰσὶν εἶδη καὶ τῶν πρὸς τί εἰσιν. Ἔτι τὰ πρὸς τι καὶ πρὸς ἀντιστρέφοντα λεγόμενα ἢ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἔχουσι τὴν σχέσιν ἢ γοῦν οὐσίαις, ἢ οὐκ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἢ γοῦν συμβεβηκόσι. Καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις, ἢ φυσικῇ αὐτῶν ἐστὶν ἡ σχέσις ὡς πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἢ οὐ φυσικῇ.

Εἰ δὲ οὐ φυσική, ἢ τυχική ὡς δοῦλος καὶ δεσπότης ἢ τεχνική ὡς μαθητὴς καὶ διδάσκαλος ἢ προαιρετική ὡς φίλος καὶ φίλος, ἐχθρὸς καὶ ἐχθρὸς. Εἰ δὲ οὐκ ἐν τοῖς αὐθεδράστοις ἀλλ' ἐν τοῖς συμβεβηκόσιν, ἢ φυσική ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ, ἢ οὐ φυσική. Χρὴ δὲ τὰ πρὸς τι πρότερον ὑπ' ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι ὡς καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον καὶ τότε ὡς σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι· δεῖ γὰρ πρότερον εἶναι τι ἀσχέτως καὶ τότε θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῷ σχέσιν.

35 Περὶ ποιῶ καὶ ποιότητος.

Ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν ποιοὶ τινες ὀνομάζονται. Καὶ πάλιν ποιότης ἐστὶ, καθ' ἣν παρωνύμως τὰ μετέχοντα αὐτῆς λέγεται· ἐκ τῆς φρονήσεως φρόνιμος λέγεται ὁ ἔχων τὴν φρόνησιν καὶ θερμὸς ὁ μετέχων θερμότητος. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ ποιὸν καθολικώτερον ἐστὶ τῆς ποιότητος· τὸ γὰρ ποιὸν σημαίνει τὴν ποιότητα καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἡγουν τὴν θερμότητα καὶ τὸ θερμόν, τὸ ἔχον τὴν θερμότητα· ποιοὶ μὲν γὰρ εἰσιν οἱ ἔχοντες τὴν ποιότητα, οἷον οἱ ἔχοντες θερμότητα θερμοὶ λέγονται. Οἱ μὲν θερμοὶ ποιοὶ εἰσιν, ἢ δὲ θερμότης ποιότης. Λέγεται δὲ πολλάκις καὶ αὐτὴ ἡ ποιότης ποιόν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος. Τῶν δὲ ποιοτήτων αἱ μὲν τοῖς ἐμψύχοις {καὶ λογικοῖς} ἐνυπάρχουσι σώμασιν ὡς ἐπιστήμαι καὶ ἀρεταί, νόσοι καὶ ὑγεία, καὶ λέγονται ἕξεις καὶ διαθέσεις, αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμψύχοις καὶ τοῖς ἀψύχοις ὡς θερμότης, ψύξις, μορφή, σχῆμα, δύναμις καὶ ἀδυναμία. Τούτων δὲ αἱ μὲν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργεία· καὶ εἰ μὲν δυνάμει, ποιουσι δυνάμιν καὶ ἀδυναμίαν· εἰ δὲ ἐνεργεία, ἢ διὰ βάθους κεχωρήκασιν, ὡς ἡ θερμότης δι' ὄλου τοῦ πυρὸς καὶ ἡ λευκότης δι' ὄλου τοῦ γάλακτος καὶ τῆς χιόνος καὶ ποιεῖ πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα, ἢ ἐπιπολῆς καὶ ποιουσι σχῆμα καὶ μορφήν. Εἰσιν οὖν τῆς ποιότητος εἶδη τέσσαρα· ἕξις καὶ διαθέσις, δύναμις καὶ ἀδυναμία, πάθος καὶ παθητικὴ ποιότης, σχῆμα καὶ μορφή. Διαφέρει δὲ ἕξις διαθέσεως, ὅτι ἡ μὲν ἕξις δυσμετάβλητός ἐστὶ καὶ χρονιωτέρα οἷον ἡ φρόνησις· οὐ γὰρ ταχὺ μεταβάλλεται τις τῆς φρονήσεως εἰς ἀφροσύνην. Ὅμοίως καὶ ἡ ἐπιστήμη, ὅτε ἀκριβῶς τις ἐπίσταται, δυσμετάβλητός ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἡ γνῶσις, ἕξις ἐστὶ, καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁμοίως.

Διαθέσεις δὲ εἰσι τὰ εὐκίνητα καὶ ταχέως μεταβάλλοντα οἷον θερμότης, ψύξις, νόσος, ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα· διάκειται μὲν γὰρ κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ταχέως δὲ μεταβάλλεται ἐκ θερμοῦ ψυχρὸς γινόμενος καὶ ἐκ νόσου ὑγιής. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα οἷον ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγεία καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐὰν ὦσι μόνιμα καὶ δυσμετάβλητα, ἕξεις εἰσὶ. Καθολικώτερα δὲ ἐστὶν ἡ διάθεσις· ἀμφοτέραι μὲν γὰρ διαθέσεις λέγονται, διάκειται γὰρ πως κατὰ ταύτας ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ μὲν δυσμετάβλητος διάθεσις ἕξις λέγεται, ἢ δὲ εὐμετάβλητος διάθεσις μόνον. Δεύτερον εἶδος ποιότητος δύναμις καὶ ἀδυναμία, ἅτινα οὐκ εἰσιν ἐνεργεία, ἔχουσι δὲ ἐπιτηδειότητα καὶ δυνάμιν φυσικὴν ἢ ἀνεπιτηδειότητα, ὡς φαμεν τὸν μὲν παῖδα δυνάμει μουσικόν, εἰ γὰρ καὶ μὴ ἔχει ἐνεργεία τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ δέξασθαι τὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ἄλογον ἄμουσον ὡς μήτε ἐνεργεία ἔχον τὴν μουσικὴν μήτε δυνάμενον αὐτὴν δέξασθαι· καὶ τὸ σκληρὸν δὲ δυνάμιν ἔχει τοῦ μὴ ταχέως διαιρεῖσθαι. Τρίτον εἶδος παθητικὴ ποιότης καὶ πάθος οἷον θερμότης, λευκότης, ψύξις, μελανία καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ μὲν οὖν πάθος εὐαπόβλητόν ἐστὶν ὡς ἡ διάθεσις, ὡς ἂν τις ἢ διὰ αἰδῶ ἢ διὰ φόβον ὠχρίαση ἢ ἐρυθρίαση, ἢ δὲ παθητικὴ ποιότης δυσκίνητος καὶ δυσμετάβλητός ἐστὶ. Τῶν δὲ παθητικῶν ποιοτήτων τινὲς μὲν ἀπὸ πάθους οὐ γεγέννηται ἡγουν οὐκ ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσιν ὡς τῷ πυρὶ ἡ θερμότης καὶ τῷ μέλιτι ἡ γλυκύτης· οὔτε γὰρ τῷ πυρὶ

ἐπίκτητος ἢ θερμότης οὐδὲ τῷ μέλιτι ἢ γλυκύτητι, οὔτε πρότερον μὴ ὄντα τοιαῦτα ὕστερον προσε λάβοντο τὴν θερμότητα καὶ τὴν γλυκύτητα, ὅμως δὲ τὸ αὐτὸ πάθος ποιοῦσι κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν· τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμὸν ὄν θερμαίνει ἡμᾶς καὶ τὸ μέλι γλυκὺ ὄν γλυκαίνει ἡμᾶς· –τινὲς δὲ ἀπὸ τινος πάθους ἤγουν κράσεως γεγόνασι καὶ ποιοῦσιν ἐνίοτε πάθος κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν ἄλλ' οὐ τὸ αὐτὸ πάθος καὶ τὴν αὐτὴν ποιότητα, ἣν ἔχουσιν, οἷά εἰσι τὰ χρώματα· τὸ γὰρ λευκὸν ἔκ τινος πάθους καὶ κράσεως γινόμενον πάθος μὲν ποιεῖ περὶ τὴν ὄρασιν ἤγουν τὴν διάκρισιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ φωτισμόν, οὐ λευκαίνει δὲ ἡμᾶς. Ἡ οὖν παθητικὴ ἢ μὴ οὔσα ἐπίκτητος ἢ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ὡς ἢ θερμότης ὄλω τῷ πυρὶ, ἢ οὐ παντὶ ὡς ἢ μελανία τοῖς Αἰθίοψιν· οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι μέλανες. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον περὶ σῶμα θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ περὶ ψυχὴν. Τέταρτον εἶδος ποιότητος σχῆμα καὶ μορφή. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων φέρεται, ἢ δὲ μορφή ἐπὶ τῶν ἐμψύχων μόνον. Εἰ δὲ ῥηθῆ ἐπὶ τῶν ἀψύχων μορφή ἢ εὐμορφον, οὐ κυρίως ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγεται. Καθολικώτερον οὖν ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ ἢ μορφή γὰρ καλεῖται σχῆμα. Τὸ δὲ τῶν ἀψύχων σχῆμα οὐ καλεῖται μορφή. Ἡ δὲ εὐθύτης ἤγουν ὀρθότης καὶ ἢ καμπυλότης ἤγουν στρεβλότης τῆς ποιότητός εἰσιν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὰ ποιά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρωνύμως ἀπὸ τῶν ποιοτήτων λέγονται ὡς ἀπὸ τῆς θερμότητος θερμὸν, τινὰ δὲ καὶ ὁμωνύμως ὡς μουσικὴ ἐπιστήμη καὶ μουσικὴ γυνὴ ἢ ἔχουσα τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην, τινὰ δέ, εἰ καὶ σπανίως, ἕτερονύμως ὡς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς σπουδαῖος· ὁ γὰρ ἐνάρετος σπουδαῖος λέγεται. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸ πάθος διττόν· ἢ γὰρ ἐν τῷ ἤδη πεπονθέναι λέγεται, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν ποιότητα, ὡς τὸ ἤδη λελευκασμένον ἱμάτιον λέγεται λευκόν, ἢ ἐν τῷ νῦν πάσχειν, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν τοῦ πάσχειν κατηγορίαν, ὡς τὸ μήπω λευκανθέν ἀλλὰ νῦν λευκαινόμενον. Χρὴ γινώσκειν, ὡς οὐκ εἰσιν αἱ ποιότητες σώματα ἀλλὰ ἀσώματα. Εἰ γὰρ ἦσαν σώματα, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἦσαν· καὶ πάντα δὲ τὰ συμβεβηκότα ἀσώματά εἰσι καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀνύπαρκτα, εἰ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρηθῶσι. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι αἱ οὐσιώδεις ποιότητες ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγονται· μέρη γὰρ αὐτῆς εἰσιν ὡς διαιροῦντα αὐτὴν καὶ εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν εἰδῶν αὐτῆς λαμβανόμενα, ὅφ' ἦν δὲ κατηγορίαν τὸ ὅλον, ὑπὸ ταύτην καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἀναχθήσονται. Τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον ἢ ἐν ὄγκοις θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τῶν σταθμιζομένων καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὸ ποσόν, ἢ ἐν οὐσίᾳ ὡς ἐν τοῖς στοιχείοις ἤγουν πυρὶ καὶ γῆ καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν ὡς οὐσιώδεις διαφοραί, ὁμοίως καὶ τὸ πυκνὸν καὶ μανὸν ἤγουν ἀραιόν· ἢ γὰρ οὐσιωδῶς ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ἢ ἐπεισάκτως ἐν ἱματίοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν κείσθαι κατηγορίαν, θέσει γὰρ εἰσι. Τρία δὲ εἰσιν ἴδια τῆς ποιότητος ἤγουν παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ ἐναντιότητα ἐπίδεχσθαι· τὸ γὰρ θερμὸν ἐναντίον τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ λευκὸν τῷ μέλανι· δευτέρον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἔνθα γὰρ ἐναντιότης ἐστὶ, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον εὐρίσκεται. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἐπίτασις, καὶ τὸ ἥττον ὑφεςις. Ἐνδέχεται οὖν εἰπεῖν τότε τὸ εἶδος μᾶλλον τοῦδε λευκὸν καὶ ἥττον ψυχρόν. Τρίτον παρακολούθημα, τὸ καὶ ιδιώτατον τοῦ ποιοῦ, τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ σχῆμα οὐκ ἔχει ἐναντίον. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐ πᾶσαι αἱ στερήσεις ἀποφατικῶς λέγονται, ἀλλὰ καὶ στερήσεις εἰσὶ καταφατικῶς λεγόμεναι ὡς τυφλότης καὶ κωφότης. Καὶ πάλιν οὐ πᾶν εἶδος καταφατικῶς ὀνομάζεται ἀλλὰ καὶ ἀποφατικῶς, ὡςπερ ἢ ἀκολασία εἶδος οὔσα οὐ καταφατικῶς ἀλλ' ἀποφατικῶς ὀνομάσθη· ἢ γὰρ κατάθεσις κατάφασις λέγεται οἷον «καλὸς ἐστίν», ἢ δὲ ἄρνησις ἀπόφασις οἷον «οὐκ ἔστι καλός»· ὅτε δὲ λέγομεν «ἄνομος εἶ», τὸ ἄρνησιν σημαίνει ὡς τὸ οὐ.

Εἰ δὲ λέγεται τότε τὸ λευκὸν ἴσον εἶναι τῷδε τῷ λευκῷ, οὐ καθὸ ποιότητος

λέγεται ἴσον εἶναι ἀλλὰ καθὸ ποσότης καὶ τὸ εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ἴσην ἐκείνη τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ποσῷ τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον θεωρεῖται οὐ καθὸ ποσόν, ἀλλὰ καθὸ μετέχει ποιότητος.

36 Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ ποιήσις καὶ ἡ πάθησις ἡγουν ἡ ποιητικὴ δύναμις καὶ ἡ παθητικὴ ὑπὸ τὴν ποιότητά εἰσι, τὸ δὲ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν οὐσία τίς ἐστὶ τοιῶσδε ἐνεργοῦσα ἢ πάσχουσα. Ποιεῖν οὖν ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας, πάσχειν δὲ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν ἄλλῳ ἔχειν τὴν αἰτίαν τοῦ πάσχειν ὡς ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιουργούμενον· ὁ μὲν γὰρ δημιουργὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς δημιουργίας, τὸ δὲ δημιουργούμενον ἐν μὲν τῷ δημιουργῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, ἐν ἑαυτῷ δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς παθήσεως. Δημιουργὸν δὲ ἐνταῦθα τὸν τεχνίτην λέγομεν οἷον τέκτονα, δημιουργούμενον δὲ τὴν ὕλην τὴν ὑποκειμένην τῷ τεχνίτῃ οἷον τὴν ξυλὴν· αὕτη γὰρ ὑπόκειται τῷ τέκτονι. Τοῦ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν τὰ μὲν ἀπλῶς λέγονται ποιεῖν ὡς ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν οἷον τεκτονικῆς, χαλκευτικῆς καὶ τῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν ποιοῦντα διαμένει τὸ ποίημα· τοῦ γὰρ οἰκοδόμου παυσαμένου τοῦ οἰκοδομεῖν διαμένει τὸ οἰκοδομηθέν· –τὸ δὲ λέγεται πράττειν, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ πραττόμενον παυσαμένου τοῦ πράττοντος· παυσαμένου γὰρ τοῦ αὐλητοῦ οὐ διαμένει ἀλλ' ἀπόλλυται ἢ αὐλῆσις· –τὸ δὲ λέγεται θεωρεῖν ὡς τὸ ἀστρονομεῖν, γεωμετρεῖν, νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔτι καὶ τὰ θεωρούμενα εἶδη ἐν τοῖς ἀψύχοις οἷον πυρὶ, λίθῳ, ξύλῳ καὶ τοῖς τοιούτοις.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ τῶν λογικῶν εἰσι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀλόγων· οὐ καθὸ γὰρ ἔμψυχον ποιεῖ ἀλλὰ καθὸ σῶμα πλησιάζον σώματι. Δύο δὲ ἔχει ἴδια· πρῶτον τὸ ἐπιδέχεσθαι ἐναντιότητα, τὸ γὰρ θερμαίνειν ἐναντίον ἐστὶ τοῦ ψύχειν· δεύτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἐνδέχεται γὰρ μᾶλλον θερμαίνειν καὶ ἥττον ψύχειν, ὁμοίως καὶ θερμαίνεσθαι καὶ ψύχεσθαι. Ἐν πάσαις οὖν ταῖς κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν· ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ποσῷ ἀριθμεῖν καὶ ἀριθμεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τι διπλασιάζειν καὶ διπλασιάζεσθαι, ἐν τῇ ποιότητι λευκαίνειν καὶ λευκαίνεσθαι, ἐν τῷ κεῖσθαι καθίζειν καὶ καθέζεσθαι, ἐν τῷ ἔχειν φορεῖν καὶ φορεῖσθαι, ἐν τῇ ποῦ περιέχειν καὶ περιέχεσθαι, καὶ ἐν τῇ ποτὲ περιέχεσθαι καὶ περιέχειν ἐν τῷ ἐνεστῶτι καὶ παρεληλυθότι καὶ μέλλοντι χρόνῳ. 37 Περὶ τοῦ κεῖσθαι. Κεῖσθαί ἐστὶ τὸ ἔχον θέσιν πῶς πρὸς ἕτερον οἷον τὸ σῶμα τὸ κείμενόν πῶς πρὸς τὴν τοιαύτην θέσιν ἢ πρὸς ἀνάκλισιν ἢ καθέδραν ἢ στάσιν. Εἶδη δὲ τοῦ κεῖσθαι τρία· τὸ ἴστασθαι, τὸ καθῆσθαι, τὸ ἀνακλίεσθαι· τὸ μὲν γὰρ ὀρθὸν εἶναι τὸ ἴστασθαι ποιεῖ, τὸ δὲ κατὰ μέρος μὲν κεῖσθαι, κατὰ μέρος δὲ ἴστασθαι ποιεῖ τὸ καθῆσθαι, τὸ δὲ παντελῶς κεῖσθαι ποιεῖ τὸ ἀνακλίεσθαι. Οὐ δηλοῖ δὲ τὸ κεῖσθαι οὐδὲ τὸ κείμενον οὐδὲ τὸν τόπον ἀλλὰ αὐτὴν τὴν θέσιν τοῦ κειμένου πρὸς τὸν τόπον. Τῶν δὲ κειμένων τὰ μὲν κατὰ φύσιν κεῖνται ὡς τὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις οἷον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ κατὰ θέσιν καὶ τέχνην ὡς ἀνδριάς, κίων καὶ τὰ τοιαῦτα. Λοιπὸν ἐπιδιαίρεσις ἢ λέγουσα, ὅτι τῶν κειμένων τὰ μὲν στάσιμα ὡς γῆ, τὰ δὲ κινούμενα ὡς τὰ οὐράνια σώματα.

Ἔτι τῶν κειμένων τὰ μὲν δυνάμει κεῖνται ἡγουν τὰ δυνάμενα μετέρχεσθαι, τὰ δὲ ἐνεργείᾳ, ὡς ὅπου κεῖνται.

38 Περὶ τῆς ποῦ.

Τὸ ποῦ τόπον σημαίνει· ἐρωτώμενοι γὰρ «ποῦ ἐστὶν ὁ δεῖνα» φασὲν «ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ πόλει»· ταῦτα δὲ τόπον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς ποῦ κατηγορίας κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν τόπων ἄνω, κάτω, δεξιά, ἀριστερά, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν.

39 Περὶ τῆς ποτέ.

Τὸ ποτέ χρόνον δηλοῖ· ἐρωτώμενοι γὰρ «πότε ἐγένετο τόδε;» λέγομεν «πέρυσι, προπέρυσι», ἅτινα χρόνον σημαίνουσιν. Εἶδη δὲ τῆς ποτέ κατηγορίας εἰσὶ τοσαῦτα, ὅσαι αἱ τοῦ χρόνου διαφοραί. Τρεῖς δὲ εἰσὶν αὐταί· ἐνεστώς, παρωχημένος, μέλλον.

40 Περὶ τοῦ ἔχειν.

Τὸ ἔχειν ἐστὶν οὐσία περὶ οὐσίαν. Δηλοῖ δὲ τὸ περιέχειν ἢ περιέχεσθαι καὶ μὴ εἶναι τι μέρος τοῦ πράγματος. Καὶ περιέχει μὲν χιτῶν, ὄπλα καὶ τὰ τοιαῦτα, περιέχεται δὲ δακτύλιος καὶ εἶ τι ἕτερον τοιοῦτον μικρόν. Δεῖ δὲ καὶ τὸ περιέχον καὶ τὸ περιεχόμενον οὐσίας εἶναι· εἰ γὰρ τὸ μὲν οὐσία εἶη, τὸ δὲ συμβεβηκός, ὡς ἐπιστήμων καὶ ἐπιστήμη, οὐκέτι ὑπὸ τὸ ἔχειν ἀνάγεται. Διαφοραὶ δὲ τοῦ ἔχειν γίνονται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων· ἢ γὰρ ἔμψυχόν ἐστὶν ἢ ἄψυχον, καὶ ἔμψυχον μὲν ἔχειν λεγόμεθα ὡς παῖδα, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄψυχον δὲ ὡς δακτύλιον, ὑπόδημα καὶ τὰ τοιαῦτα. Λέγεται δὲ τὸ ἔχειν καὶ κατὰ πολλῶν ἐτέρων σημειομένων ὁμωνύμως, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν.

41 Περὶ ἀντικειμένων.

Πᾶν ἀντικείμενον ἢ ὡς πρᾶγμα ἀντίκειται ἢ ὡς λόγος. Καὶ εἰ μὲν ὡς λόγος λόγῳ, ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει, οἷον καλός ἐστιν, ἀπόφασις δὲ τὸ εἰπεῖν, τί τινι οὐχ ὑπάρχει, οἷον οὐκ ἔστι καλός· λέγονται δὲ ἀμφοτέρω ἀπόφασις. Εἰ δὲ ὡς πρᾶγμα ἀντίκεινται, ἢ ὡς πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγονται καὶ ποιεῖ τὰ πρὸς τι, ἅτινα καὶ συνεισάγουσιν ἄλληλα καὶ συναναιροῦσιν, ἢ οὐ πρὸς ἀντιστρέφοντα καὶ οὐκ ἔχουσι σχέσιν. Καὶ ταῦτα ἢ οὐ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, ὅμως δὲ ἄμφω κατὰ φύσιν εἰσὶ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία ὡς ἡ θερμότης καὶ ἡ ψύξις, ἢ τὸ μὲν μεταβάλλει εἰς τὸ ἕτερον, τὸ δὲ ἕτερον οὐ μεταβάλλει. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστὶ κατὰ φύσιν τὸ δὲ παρὰ φύσιν, καὶ ποιεῖ τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἕξι ἀντικείμενα ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἕξι μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ ὄψις ὡς ἐκ τοῦ ἔχειν, στέρησις δὲ τῆς ἕξεως ἡγουν τῆς ὀράσεως ἢ τυφλότης. Τῶν δὲ ἐναντίων τὰ μὲν εἰσὶν ἄμεσα, τὰ δὲ ἔμμεσα. Ἄμεσα μὲν οὖν εἰσὶν, ὧν ἀναγκαῖον τὸ ἕτερον ἡγουν τὸ ἐν ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ αὐτοῖς ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, οἷον νόσος καὶ υγεία ἐν σώματι ζῶου ὑποκειμένῳ, καὶ ἀνάγκη πάντως ἐν τῷ σώματι ἢ νόσον εἶναι ἢ υγείαν· νόσον δὲ φασὲν πᾶσαν τὴν παρατροπὴν τῆς φύσεως. – Ἐμμεσα δὲ, ὧν οὐκ ἀνάγκη τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ ἢ τούτοις, ὧν κατηγοροῦνται, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· ἐναντία γὰρ εἰσι, καὶ οὐ πάντως ἀνάγκη ἐν αὐτῶν ὑπάρχειν τῷ σώματι· οὐ γὰρ ἀνάγκη πᾶν σῶμα ἢ λευκὸν εἶναι ἢ μέλαν, εἰσὶ γὰρ σώματα φαιὰ καὶ πυρρὰ· – εἰ μὴ ἄρα τὸ ἐν τῶν ἀντικειμένων ἀφωρισμένως φύσει ὑπάρχει τινὶ ὡς ἡ θερμότης τῷ πυρὶ καὶ ἡ ψύξις τῇ χιόνι. Τῶν μὲν οὖν ἐμμέσων τὰ μὲν ἔχουσιν ὀνόματα, ὡς τὸ μέσον τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος λέγεται φαιόν, τὰ δὲ οὐκ ἔχουσιν ὀνόματα· τὸ μέσον γὰρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου οὐκ ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει ἐκατέρου τὸ ἀνά μέσον γνωρίζεται οἷον οὐδὲ δίκαιον οὐδὲ ἀδίκον. Ἀκολουθοῦσι δὲ τοῖς ἐναντίοις ἰδιώματα τέσσαρα· πρῶτον, ὅτι τῷ μὲν ἀγαθῷ ἐξ ἀνάγκης τὸ κακὸν ἐναντίον, τῷ δὲ κακῷ ποτέ μὲν ἀγαθόν, ποτέ δὲ ἄλλο

κακόν· τῇ μὲν γὰρ σωφροσύνη ἐναντίον ἢ ἀκολασία, τῇ δὲ ἀκολασία ποτὲ μὲν σωφροσύνη, ποτὲ δὲ ἠλιθιότης.

Ἠλιθιότης δὲ ἐστὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ ἐγείρεσθαι τὰ πάθη. Ἡ μὲν οὖν ἀκολασία ἔλλειψις ἐστὶ τῆς σωφροσύνης, ἢ δὲ ἠλιθιότης ὑπερβολή, ἐναντία δὲ ἢ ὑπερβολή τῇ ἐλλείψει. –δεύτερον, ὅτι ἀδύνατον ἅμα τὰ ἐναντία ἐπὶ τῶν ἀτόμων εἶναι κατὰ τὸ αὐτό, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ ἅμα Σωκράτην ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ μέλος θερμαίνεσθαι ἅμα καὶ ψύχεσθαι. –τρίτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ ἢ γένει ἢ εἴδει ἢ ἀριθμῷ, γένει μὲν ὡς ἐν ἀπλῷ σώματι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, εἶδει δὲ ὡς ἐν σώματι ζῶου ὑγίεια καὶ νόσος, ἀριθμῷ δὲ δῆλον· τὸ γὰρ αὐτὸ σῶμα τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἐνδέχεται κατὰ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολήν. –τέταρτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὑπὸ τὸ χρῶμα, ἢ ὑπὸ τὰ ἐναντία γένη ὡς δικαιοσύνη καὶ ἀδικία ὑπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἄτινα ἐναντία εἰσὶν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐναντία γένη εἰσὶν ὡς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐναντία ὄντα γένη.

42 Περὶ ἕξεως καὶ στέρησεως.

Ἐξις λέγεται ἢ ἐνέργεια τοῦ ἐχομένου καὶ τοῦ ἔχοντος ὡς τοῦ ὄπλου καὶ τοῦ ὀπλισμένου ἤγουν τοῦ ἐνδύοντος καὶ τοῦ ἐνδυομένου· –δεύτερον αἱ ἐπίσκατοι ἐνέργειαι μόνιμοι οὔσαι εἴτε φυσικαὶ εἴτε ψυχικαί· καὶ φυσικαὶ μὲν ὡς ἡ θερμότης ἐν τοῖς θερμαινόμενοις, ψυχικαὶ δὲ ὡς ἐπιστήμη· –τρίτον, ὅπερ οὐπω μὲν ἔχει, ἔχει δὲ ἐπιτηδειότητα δέξασθαι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον σημαίνοντο τοῦ δυνάμει· –τέταρτον ἢ φυσικὴ ποιότης ἤγουν φυσικὴ ἕξις ὡς ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καθεύδοντος ἢ ὄψις, ὅπερ ἐστὶ δεύτερον σημαίνοντο τοῦ δυνάμει, δύναται γὰρ καίειν, ἐνεργεῖα δὲ οὐ καίει, πρῶτον δὲ σημαίνοντο τοῦ ἐνεργεῖα· –πέμπτον ὡς ἡ τελικὴ ἐνέργεια ὡς ἡ ὄρασις ἢ ἡδὴ ὀρώσα καὶ ἡ θερμότης ἢ ἡδὴ θερμαίνουσα. Στέρησις δὲ τῆς ἕξεως ἀποβολή. Ἀντίκειται οὖν τῷ μὲν πρῶτῳ σημαίνοντῷ τῆς ἕξεως ἢ στέρησις τοῦ ὄπλου ἤγουν τοῦ ἐνδύματος, –τῷ δὲ δευτέρῳ ἢ ἀποβολή τῶν ἐπεισάκτων ἕξεων, ὅτε τὸ θερμανθὲν ψυχρανθῆ· –τῷ τρίτῳ, ὅπερ οὐδὲ ὅλως πέφυκεν ἔχειν τὸ γένος, ὡς λέγομεν ἔχειν ἐπιτηδειότητα τὸ βρέφος πρὸς μουσικὴν, τὴν δὲ συκὴν οὐδαμῶς. Ἐστέρηται οὖν ἡ συκὴ, ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν φυτῶν οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα δέξασθαι μουσικὴν. Καὶ ὅπερ τὸ μὲν γένος ἔχει ἐπιτηδειότητα, τὶ δὲ τῶν εἰδῶν οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ ζῶον ἔχει ἐπιτηδειότητα ὄραν, ὁ δὲ ἀσπάλαξ εἶδος ὦν τοῦ ζῶου οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα τοῦ ὄραν· –τῷ δὲ τετάρτῳ ἢ ἀποβολή τῆς δυνάμεως τῆς καθ' ἕξιν· –τῷ δὲ πέμπτῳ ἢ ἀποβολή τῆς τελικῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἀνωτέρῳ εἶρηκε τὴν κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν τῶν ἀντικειμένων ἀντίθεσιν ἤγουν τῆς δυνάμεως εἴτε τῆς ποιητικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς· αὕτη δὲ χαρακτηρίζεται τοῖς τρισὶ τούτοις, ὅπερ πέφυκεν ἔχειν οὐδὲ ὅλως δὲ ἔχει, ἀλλὰ τελείως ἐστέρηται, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, καὶ ἔνθα πέφυκεν ἔχειν. Οἷον τὸν λίθον οὐ λέγομεν εἶναι τυφλόν, οὐ πέφυκε γὰρ ἔχειν ἕξιν ὀράσεως· οὐδὲ τὸν ἀρτιγέννητον κύνα λέγομεν εἶναι τυφλόν οὐδὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος νωδόν, ἐπειδὴ οὐ πεφύκασι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἔχειν· οὐδὲ τὸν πόδα λέγομεν τυφλόν, οὐ γὰρ πέφυκε τὸ ζῶον ἐν τῷ ποδὶ ἔχειν τὴν ἕξιν τῆς ὀράσεως. Ὅτε οὖν κατὰ τὰ τρία ταῦτα πέφυκεν ἔχειν καὶ μὴ ἔχει, λέγεται στέρησις.

43 Περὶ πρότερου καὶ ὑστέρου.

Τὸ δὲ πρότερον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα σημαίνοντα. Καὶ κυριώτατόν ἐστὶ τὸ τῷ χρόνῳ πρότερον. Λέγεται δὲ κυρίως ἐπὶ μὲν ἐμψύχων τὸ πρεσβύτερον, ἐπὶ δὲ τῶν

ἀψύχων τὸ παλαιότερον· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται. –δεύτερον δὲ τὸ φύσει πρότερον, ὅπερ συνεισφέρεται μὲν, οὐ συνεισφέρει δέ, καὶ συναναιρεῖ καὶ οὐ συναναιρεῖται ὡς τὸ ζῶον πρότερον τοῦ ἀνθρώπου· ζῶου γὰρ μὴ ὄντος οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ μὴ ὄντος ἔσται ζῶον, καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῶά εἰσι· καὶ ἀνθρώπου ὄντος πάντως ἔσται ζῶον, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ζῶου δὲ ὄντος οὐ πάντως ἄνθρωπος ἀλλ' ἴσως ἵππος, κύων· καὶ ταῦτα γὰρ ζῶά εἰσι. –τρίτον τὸ κατὰ τάξιν, ὡς περ φάμεν πρῶτον τὸ ἄ, δεύτερον τὸ ἄβ, εἶτα τὰ συλλάβια, εἶτα αἱ ψῆφοι. –τέταρτον τὸ κατ' ἀξίαν, ὡς φάμεν· πρῶτον ἐπίσκοπος, εἶτα πρεσβύτερος. Ἐκβάλλουσι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον τινές· ἐνδέχεται γὰρ τὸν πρῶτον κατὰ τάξιν ὕστερον εἶναι κατ' ἀξίαν. –πέμπτον, ὡς φάμεν τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς ὁ Σωκράτης πρότερος τῆς ἰδίας εἰκόνας· αὐτὸς γὰρ ἔστιν αἴτιος τῆς ἰδίας εἰκόνας. Καὶ ὁ πατήρ πρότερος καὶ μείζων τοῦ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατήρ ἔστιν αἴτιος τοῦ υἱοῦ, ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς γεννᾶται. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἔλαβε τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ῥηθέν· «Ὁ πατήρ μου μείζων μου ἔστιν.» Ἄλλοι δὲ προστιθέασιν τὸ κατ' ἐπίνοιαν, ὡς πρότερον τῶν θεμελίων τὸν τοῖχον.

Τοῦτο δὲ ἀνάγεται ὑπὸ τὸν τέταρτον τρόπον, τὸν κατ' ἀξίαν· τὸ γὰρ τῆ ἐπινοία πρότερον, τοῦτο τῷ πράγματι ὕστερον. Ὅσαυτῶς δὲ τὸ πρότερον, τοσαυταχῶς καὶ τὸ ὕστερον. Τὸ δὲ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐκ εἰσι τῶν ὁμωνύμων ἀλλὰ τῶν ἀφ' ἐνός.

44 Περὶ τοῦ ἅμα.

Ἄμα λέγεται κυρίως μὲν, ὧν ἡ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, οἷον δύο τινές ἐγεννήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ῥοπῇ. Οὗτος ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ τρόπῳ τῶν σημαινομένων τοῦ προτέρου. Δεύτερον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀλλήλοις συνυπάρχοντα καὶ μὴ ὄντα ἕτερον ἑτέρου αἴτιον ἢ αἰτιατόν ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἡμισυ· ἅμα γὰρ συνυπάρχουσι καὶ συναναιροῦσιν ἄλληλα καὶ συνεισφέρουσιν. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ δευτέρῳ καὶ τῷ πέμπτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου· ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ οὐ συνεισάγουσιν οὐδὲ συναναιροῦσιν ἄλληλα, ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Τρίτον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀντιδιηρημένα εἶδη· ἀντιδιηρημένα δὲ εἶδη λέγεται τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως κατενεχθέντα οἷον τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον ἐκ τοῦ ζῶου. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ καὶ τῷ δευτέρῳ καὶ σχεδὸν τοῖς ἄλλοις τρισί.

45 Περὶ κινήσεως.

Κίνησις ἔστιν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει, καθὸ τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον ὁ χαλκὸς δυνάμει ἔστιν ἀνδρίας· δύναται γὰρ ὁ χαλκὸς ἀπολαβεῖν τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Ἐντελέχεια οὖν ἔστι τοῦ χαλκοῦ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνδριάντος τὸ διαλύεσθαι, τὸ διαπλάττεσθαι, τὸ διαξέεσθαι, ἅπερ εἰσὶ κινήσεις. Ἐν ὅσαις οὖν κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ δυνάμει, ἐν ταύταις θεωρηθήσεται ἡ κίνησις· ἐν ὅσαις δὲ οὐ θεωρεῖται τὸ δυνάμει, οὐδὲ ἡ κίνησις θεωρηθήσεται. Θεωρεῖται οὖν ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἐν τῷ ποσῷ, ἐν τῷ ποιῷ, ἐν τῇ ποῦ κατηγορίᾳ. Ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ γένεσις καὶ φθορά, ἐν δὲ τῷ ποσῷ αὐξήσις καὶ μείωσις, ἐν δὲ τῷ ποιῷ ἀλλοίωσις, ἐν δὲ τῇ ποῦ τὸ κύκλῳ φερόμενον, ὅπερ καλεῖται περιφορά, καὶ τὸ ἐπ' εὐθείας κινούμενον, ὅπερ λέγεται ἐπ' εὐθείας κίνησις. Τῆς δὲ ἐπ' εὐθείας κινήσεως διαφοραὶ εἰσιν ἕξ· τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω, τὸ δεξιὰ, τὸ ἀριστερά. Διὸ μετὰ τῆς περιφορᾶς ἑπτὰ τοπικαὶ κινήσεις εἰσὶ· πᾶν γὰρ μεταβαλλόμενον ἢ καθ' αὐτὸ

μεταβάλλεται ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τι τῶν περὶ αὐτό· καὶ εἰ μὲν καθ' αὐτό, ποιεῖ γένεσιν καὶ φθοράν· εἰ δὲ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τὸ ποσόν, καὶ ποιεῖ αὐξήσιν καὶ μείωσιν, ἢ κατὰ τὸ ποιόν, καὶ ποιεῖ ἀλλοιώσιν· εἰ δὲ κατὰ τὸ περὶ αὐτό, ποιεῖ τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν· ὁ γὰρ τόπος οὔτε αὐτό ἐστὶ κινούμενον οὔτε τι τῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κινουμένοις παρέπεται καὶ περὶ τὰ κινούμενά ἐστι. Διαφέρει δὲ γένεσις καὶ φθορά· γένεσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος· ὅπερ γὰρ οὐκ ἦν πρότερον, τοῦτο γίνεται. Ἡ δὲ φθορὰ τὸ ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. – αὐξήσις δὲ καὶ μείωσις· αὐξήσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἐπὶ τὸ μείζον κινήσις· μείωσις δὲ ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον. – ἐν δὲ τῇ ἀλλοιώσει πάλιν τὰ ἀντικείμενα πάθη, θερμότης ψύξει, τῷ λευκῷ τὸ μέλαν. Ἀντίκειται τοίνυν τῇ μὲν γενέσει φθορὰ, τῇ δὲ αὐξήσει μείωσις, τῇ δὲ ἀλλοιώσει τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ἡρεμία. Ἀντικείμενον μὲν θερμάνσει ψύξις ἡρεμία τε· ὅταν γὰρ λάβῃ πέρας τὸ θερμαινόμενον καὶ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν ἄκραν θερμότητα, ἡρεμεῖ καὶ παύεται τοῦ θερμαίνεσθαι.

Οὕτω καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ καὶ ἡ ἐναντία κινήσις ἀντίκειται καὶ ἡ ἡρεμία, ἐναντία μὲν, ὡς ἡ ἄνω κινήσις τῇ κάτω ἡρεμία τε· ἐὰν γὰρ βῶλον ῥίψη τις ἐπὶ τὰ ἄνω, οὐ πρότερον ἐπὶ τὰ κάτω κινηθήσεται, πρὶν ἡρεμία τις γένηται. Τῇ δὲ οὐρανία κινήσει οὐκ ἔστιν ἐναντία κινήσις. Δοκεῖ δὲ ἡ ἀλλοίωσις παρέπεσθαι ταῖς λοιπαῖς κινήσεσι· καὶ γὰρ καὶ τὸ γινόμενον καὶ τὸ φθειρόμενον καὶ τὸ αὐξάνον καὶ τὸ μειούμενον καὶ τὸ κινούμενον κατὰ τόπον πάντως ἀλλοιοῦται. Ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν κινήσεων, εἰ καὶ εὐρίσκομεν παρεπομένην τὴν ἀλλοίωσιν ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται ἀλλοιοῦσθαι μὲν, μὴ μέντοι δὲ κινεῖσθαι καθ' ἑτέραν κίνησιν, ὡς ἐπὶ λίθου· οὗτος γὰρ θερμαίνεται καὶ ψύχεται καὶ οὔτε αὐξεῖ οὔτε γίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Ὡστε εἰ καὶ παρέπεται ἀλλοίωσις ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται καθ' αὐτὴν θεωρεῖσθαι· ὅθεν ὁμολογεῖται αὐτῶν τὸ διάφορον. Κινήσιν δὲ λέγει Ἀριστοτέλης τὴν μεταβολήν. Ἐν γὰρ τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως ἀπέδειξεν, ὅτι γένεσις καὶ φθορὰ μεταβολαὶ μὲν εἰσι, κινήσεις δὲ οὐκ εἰσι, διότι ἡ κινήσις σφωζομένου τοῦ πράγματος γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τῇ ἀλλοιώσει καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ ἔφημεν δύο ἐναντία εἶναι, τὴν τε κίνησιν καὶ τὴν ἡρεμίαν, ἰστέον, ὡς οὐκ ἀδύνατον κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο δύο ἐνὶ εἶναι ἐναντία· ἡρεμία μὲν γὰρ ὡς λῆξις καὶ στέρησις, ἡ δὲ ἀντικειμένη κυρίως ὡς θερμάνσει ψύξις.

46 Περὶ τοῦ ἔχειν.

Τὸ ἔχειν κατὰ ὀκτὼ τρόπους λέγεται· – ἢ γὰρ ὡς ἔξιν ἢ διάθεσιν ἢ ἄλλην ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν ἐπιστήμην καὶ ἀρετήν. – ἢ ὡς ποσόν· λέγεται γὰρ τρίπηχυ μέγεθος ἔχειν τὸ ξύλον. – ἢ ὡς οὐσίαν περὶ οὐσίαν, ὅπερ ἐστὶ γενικώτατον γένος. Τοῦτο δέ– ἢ περὶ ὅλον τὸ σῶμα ὡς χιτῶν– ἢ περὶ τι μέρος ὡς δακτύλιος ἐν δακτύλῳ– ἢ ὡς μέρος ἐν ὅλῳ· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν χεῖρα· – ἢ ὡς ἐν ἀγγείῳ, ὡς λέγομεν οἶνον ἔχειν τὸ κεράμιον, – ἢ ὡς κτήμα· λεγόμεθα γὰρ οἰκίαν ἔχειν ἢ ἀγρόν, λεγόμεθα δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα ἔχειν. Ἔοικε δὲ οὗτος ὁ τρόπος ἀλλότριος εἶναι τοῦ ἔχειν, ἐπειδὴ ἀντιστρέφει· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον σημαίνει ἔχειν τὸν ἄνδρα γυναῖκα ἢ τὴν γυναῖκα ἄνδρα, οὐδὲ γὰρ ἕτερον ἑτέρου ἐπικρατεῖ, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀδιαφόρως ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ ὁ κτήτωρ ἔχει κτήμα καὶ τὸ κτήμα κτήτορα καὶ ἀντιστρέφει, ἀλλ' οὐχ ὡς ἄνθρωπος γυναῖκα καὶ γυνὴ ἄνδρα· ὁ γὰρ κτήτωρ αὐτοκρατὴς καὶ κυριώτατός ἐστι τοῦ κτήματος, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὁ μὲν κτήτωρ ἔχειν λέγεται, τὸ δὲ κτήμα ἔχεσθαι. Δῆλον δέ, ὅτι τὸ ἔχειν τῶν ὁμωνύμων ἐστὶ. Τινὲς τὰς αὐτὰς διαφορὰς λέγουσι τοῦ ἔχειν, ὅσας καὶ τοῦ ποιεῖν

καὶ τοῦ πάσχειν· ὡς γὰρ τὰ ποιοῦντα καὶ πάσχοντα ἢ ἔμψυχά ἐστιν ἢ ἄψυχα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἢ ἔμψυχόν ἐστι τὸ ἔχον καὶ τὸ ἐχόμενον ἢ ἄψυχον. Πῶς οὖν τῶν διαφορῶν γενῶν αἱ αὐταὶ διαφοραὶ ἔσσονται; Ἄλλ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἔχον ἢ περὶ ὅλον τὸ σῶμα ἐστιν ἢ περὶ μέρος, καὶ πάλιν τοῦτο ἢ ἀμυντήριόν ἐστιν ἢ κόσμος.

47 Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως.

Χρῆ γινώσκειν, ὅτι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἀπόφασις ἀπόφανσις λέγεται. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ σημαίνουσα, τί τινι ὑπάρχει, τουτέστι τί ὑπάρχει τις· οἷον «Σωκράτης σοφός ἐστι», «Σωκράτης περιπατεῖ». Ἀπόφασις δὲ ἡ δηλοῦσα τὸ μὴ ὑπάρχον τινὶ ἢ γουν τί οὐκ ἔστι τις, οἷον «ὁ δεῖνα οὐκ ἔστι σοφός», «ὁ δεῖνα οὐ περιπατεῖ». Ἐπειδὴ δὲ πάση καταφάσει ἀντίκειται ἀπόφασις καὶ πάση ἀποφάσει κατάφασις, ἡ ἀπόφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ καταφάσει καὶ ἡ κατάφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ ἀποφάσει ἀντίφασις λέγεται· ἀνάγκη δὲ τὴν μίαν ψεύδεσθαι καὶ τὴν μίαν ἀληθεύειν. 48 Περὶ ὅρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ. Χρῆ γινώσκειν, ὅτι σκοπὸν ἔχει ἡ λογικὴ πραγματεία περὶ τῆς ἀποδείξεως. Ἡ δὲ ἀπόδειξις συλλογισμὸς ἐστίν· ὁ δὲ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ δύο ἀληθῶν προτάσεων καὶ τοῦ συμπεράσματος· οἷον θέλων ἀποδείξει, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, λέγω, ὅτι πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστιν· αὕτη πρότασις ἐστίν. Εἶτα λέγω καὶ δευτέραν πρότασιν· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστιν· εἶτα τὸ συμπέρασμα· Ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατός ἐστιν. Ἐκάστη δὲ πρότασις ἐξ ὄρων σύγκειται, ἐκάστη γὰρ λέξις τῆς προτάσεως ὄρος λέγεται· ὄρος γὰρ ἐστίν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Οἷον ἡ πρότασις λέγει· Πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστι· τὸ «Πᾶν» ὄρος λέγεται ὡς μέρος προτάσεως καὶ τὸ «ἀεικίνητον» ὁμοίως ὄρος λέγεται καὶ τὸ «ἀθάνατον» ὄρος λέγεται καὶ τὸ «ἐστίν» ὄρος λέγεται. Χρῆ γινώσκειν, ὅτι δεῖ τὰς προτάσεις ἀληθεῖς εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀκολουθεῖν ταῖς προτάσεσιν. Εἰ γὰρ εὐρεθῆ ἢ μία τῶν προτάσεων ψευδῆς ἢ τὸ συμπέρασμα, παραλογισμὸς ἐστὶ καὶ οὐ συλλογισμὸς.

Ἀπλῆ φωνή, ὄνομα, ῥῆμα, φάσις, ὄρος· ταῦτα τὰ πέντε κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι, μόνον δὲ κατὰ τὴν σχέσιν ἐστὶν αὐτῶν ἢ διαφορά· οἷον ἄνθρωπος ὡς μὲν ἀπλῶς σημαντικόν τινος λέγεται ἀπλῆ φωνή, ὡς δὲ ὑποκείμενον λέγεται ὄνομα, ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου λέγεται ῥῆμα, ὡς δὲ μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως λέγεται φάσις, ὡς δὲ μέρος προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ λέγεται ὄρος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τῇ προτάσει ἢ τῇ καταφάσει καὶ ἀποφάσει τὸ μὲν ὑποκείμενον ὄνομα λέγεται, τὸ δὲ κατηγορούμενον λέγεται ῥῆμα. Οἷον κατάφασις ἐστίν· Ἄνθρωπος περιπατεῖ, τὸ «ἄνθρωπος» ὑποκείμενόν ἐστὶ καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ «περιπατεῖ» τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα· «Σωκράτης καλός ἐστι», τὸ «Σωκράτης» ὑποκείμενόν ἐστὶ καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ «καλός ἐστι» τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα ὡς μέρος καταφάσεως, εἰ καὶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ὄνομα λέγεται τὸ «καλός». Καὶ ἀπλῶς, ὥσπερ ἀκολουθεῖ τὸ «ἐστίν», ῥῆμά ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ ἐν τῇ καταφάσει, κἂν ὄνομά ἐστὶ κἂν ῥῆμα, ῥῆμα λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς κατηγορούμενον. Ἰστέον, ὅτι τὰ πέντε ταῦτα οὐδὲν ἀλλήλων διεννηόχασιν, ἀπόφανσις, πρότασις, πρόβλημα, ἔνστασις, συμπέρασμα. Ὅταν γὰρ ἀπλῶς ἀποφαίνωμαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις λέγεται. Ὅταν δὲ ὡς μέρος συλλογισμοῦ ληφθῆ, τότε πρότασις ἐστὶν τὸ λέγειν· Ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν. Ἡνίκα δὲ τις ἐνίσταται πρὸς τὴν πρότασιν λέγων· Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; τότε τὸ τοιοῦτον ἔνστασις προσαγορεύεται. Ἡνίκα δὲ πάλιν προτείνομεν εἰς ζήτησιν· Ἄρα ἢ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; καλεῖται πρόβλημα. Ὅτε δὲ ἐκ προτάσεως συναχθῆ, καλεῖται

συμπέρασμα, οἶον· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος ἐστὶ, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἐκ τῶν προτάσεων τούτων συνάγεται· Ἔρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατος ἐστὶ· τοῦτο ἐστὶ συμπέρασμα. Πρότασις ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος ἀπὸ τινος, ὅπερ ἐστὶν ἀπόφασις, οἶον «Σωκράτης οὐ γελαῖ», ἢ τινος κατὰ τινος, ὅπερ ἐστὶ κατάφασις, ὡς «Σωκράτης γελαῖ». Ὅρος ἐστὶν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἡγουν ὁμολογηθέντων ἕτερον ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων συμβαίνει διὰ τὰ κείμενα· διὰ γὰρ τὰς κειμένας προτάσεις γίνεται τὸ συμπέρασμα μὴ δεόμενον ἕξωθεν ἐτέρας τινὸς συστάσεως. Πρόβλημά ἐστὶ θεώρημα συντεῖνον εἰς αἴρεσιν καὶ φυγὴν ἡγουν εἰς ἄρνησιν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν. Πύσμα ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικὴν ἡγουν πλατεῖαν ἀπαιτοῦν ἀπόκρισιν· διαφέρει γὰρ ὁ ἐρωτηματικός λόγος τοῦ πυσματικοῦ, ὅτι τῷ μὲν ἐρωτηματικῷ ταχεῖα ἔπεται ἡ ἀπόκρισις ἡγουν δι' ὀλίγων, τῷ δὲ πυσματικῷ χρονία καὶ διὰ πολλῶν. Διαλογικὸς χαρακτήρ λέγεται ὁ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. Ἔνστασις ἐστὶν ἡ ἐκ προοιμίων ἀνατρέπουσα τὸν λόγον. Ἀντιπαράστασις δὲ ἡ δεχομένη μὲν τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ, δεικνύουσα δέ, ὡς οὐδὲν βλάπτει πρὸς τὸ προκείμενον. Λημμάτιόν ἐστὶν, ὅπερ εἴληπται ὡς ὁμολογούμενον πρὸς κατασκευὴν τινος. Αἴρεσις ἐστὶ δόξα πλειόνων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἄλλους δὲ διαφωνούντων.

Κοινὴ δὲ ἔννοιά ἐστὶν ἡ παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένη, οἶον ὅτι ἔστιν ἥλιος. Θέσις δὲ ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων ἡγουν ξένη ἔννοια ὡς ὁ Παρμενίδου λόγος, ὅτι ἐν ἔλεγε τὸ ὄν, καὶ ὡς ὁ Ἡρακλείτου, ὅτι πάντα κινεῖται. Κοινόν ἐστὶ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ πολλῶν κατηγορούμενον. Κοινὸν δὲ τετραχῶς λέγεται· ἢ τὸ εἰς τὰ μέρη διαιρετὸν ὡς ἡ κληρουχουμένη γῆ· ἢ τὸ ἀδιαιρέτως ἐν χρήσει κοινῇ λαμβανόμενον, οὐχ ἅμα δὲ ὡς εἷς δοῦλος ἢ εἷς ἵππος δύο δεσποτῶν ποτὲ μὲν τοῦδε, ποτὲ δὲ τοῦδε τὴν κέλευσιν πληρῶν· ἢ τὸ ἐν προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον, εἰς δὲ τὸ κοινὸν ἀναπεμπόμενον ὡς ὁ ἐν θεάτρῳ τόπος ἢ ἐν βαλανείῳ· ἢ τὸ ἀδιαιρέτως εἰς κοινήν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν προβαλλόμενον ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρῆσθαι ἐπιτρεπτικῶν καὶ συνωνύμων τὸ «ὦν ὄνομα κοινόν». Καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ πρῶτως καὶ κατ' οὐσίαν προσόν τινι καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ὡς τὸ λογικὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Καθόλου ἐστὶ τὸ πολλὰ σημαῖνον ὡς ἄνθρωπος, ζῶν, οὐσία. Κατὰ συμβεβηκὸς ἐστὶν, ὃ δύναται ὑπάρχειν τινὶ καὶ μὴ ὑπάρχειν ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν. Ποιεῖν λέγεται ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν, ἐφ' ᾧ διαμένει τὸ γινόμενον ὡς ἐπὶ τεκτονικῆς καὶ τῶν τοιούτων· διαμένει γὰρ μετὰ τὴν ποίησιν ἡ κλίνη. Πράττειν λέγεται, ἐφ' ᾧ οὐ διαμένει τὸ τέλος ἡγουν τὸ ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τῆς αὐλητικῆς καὶ ὄρχηστικῆς. Θεωρεῖν δὲ λέγεται τὸ νοεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν, τὸ γεωμετρεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὴν ἐπίνοιαν ὁ ἀληθὴς λόγος διττὴν ἀποφαίνεται. Ἡ μὲν γὰρ ἐπέννοιά τις καὶ ἐπενθύμησις ἐστὶ τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πραγμάτων καὶ ἀδιάρθρωτον ἐξαπλοῦσα καὶ διασαφοῦσα θεωρίαν καὶ γνῶσιν, ὡς τὸ αἰσθήσει δόξαν εἶναι ἀπλοῦν τῇ πολυπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ πολυμερές τε καὶ ποικίλον ἀναφαίνεσθαι, οἶον ὁ ἄνθρωπος ἀπλοῦς φαινόμενος τῇ ἐπίνοιά διπλοῦς κατανοεῖται, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος συγκείμενος, ἢ δὲ ἀνάπλασμα διανοίας τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεως τε καὶ φαντασίας ἐκ τῶν ὄντων τὰ μηδαμῶς ὄντα συντιθεῖσα καὶ δοξάζουσα. Τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν ἵπποκενταύρων καὶ σειρήνων καὶ τραγελάφων μυθοπλαστικά. Τῶν γὰρ ὄλων τὰ μέρη λαμβάνουσα καὶ ἐκ τῶν μερῶν ἄλλο τι συντιθεῖσα κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν τε καὶ εὐκολίαν τὰ μηδαμῶς ἐν ὑποστάσει τε καὶ οὐσίᾳ θεωρούμενα ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς λόγοις ἀνέπλασεν, εἶτα καὶ ταῖς ὕλαις διατυπουμένη ἀνειδωλοποίησεν· αὕτη δὲ λέγεται

φιλή ἐπίνοια. Ἐνωσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἢ γὰρ κατὰ φυρμὸν γίνεται ὡς ἐπὶ διαφορῶν ἀλεύρων ἀναφυρομένων καὶ μιγνυμένων, –ἢ κατὰ κόλλησιν ὡς ἐπὶ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, –ἢ κατὰ ἀρμονίαν ὡς ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, –ἢ κατὰ σύγχυσιν ὡς ἐπὶ τῶν τηκτῶν καὶ τῶν μεταλλικῶν, τηκτῶν μὲν κηροῦ καὶ πίσης καὶ τῶν τοιούτων, μεταλλικῶν δὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν τοιούτων, –ἢ κατὰ ἀνάκρασιν ὡς ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, οἴνου τυχόν καὶ ὕδατος, οἴνου καὶ μέλιτος. –Ἡ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανισμοῦ περιχώρησις ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ τοῦ σώματος, ἦντινα ἔνωσιν τινες σύγκρασιν ἐκάλεσαν ἢ συμφυΐαν. Ἰστέον δέ, ὡς τινες τῶν πατέρων τὸ τῆς κράσεως ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐ κατεδέξαντο, τὴν δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσιν ἅπαντες. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἢ κατὰ σύνθεσιν. Καθ' ὑπόστασιν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐκ διαφορῶν φύσεων ὑφεστὸς πρᾶγμα. Καὶ πάλιν καθ' ὑπόστασιν ἐστὶ τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων, ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ. Καὶ ἔτι καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ ἑτέρα ὑποστάσει προστρέχουσα φύσις.

Κρᾶσις δὲ ἐστὶ σωμάτων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβασις. Καὶ πάλιν κρᾶσις ἐστὶν οὐσιῶν ἀλλήλαις ἑτεροίων συνδρομὴ καὶ τῶν περὶ αὐτὰς ποιότητων ἀντεμβολή. Κρᾶσις ἐστὶ σύζευξις σωμάτων ἀντικιρνώντων ἀλλήλοις τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας. Ἔστιν ἔνωσις καὶ ἢ κατὰ παράθεσιν· ἔοικε δὲ τῇ κατὰ ἀρμονίαν. Πάλιν ἔνωσις λέγεται προσωπική, ὅταν τις τὸ τοῦ ἑτέρου ὑποδυόμενος πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λόγους, καὶ ἔνωσις σχετικὴ ὡς φίλου πρὸς φίλον. Ὁ δὲ Νεστόριος καὶ ἄλλας ἐπινοεῖ ἐνώσεις, κατὰ τὴν ἀξίαν φημι καὶ ὁμοτιμίαν καὶ ταυτοβουλίαν καὶ εὐδοκίαν καὶ ὁμωνυμίαν. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τὰ νοητὰ καὶ ἐνοῦνται τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι ὡς τὰ συνεφθαρμένα καὶ ἐνούμενα μένει ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα καὶ ἀναλλοίωτα ὡς τὰ παρακείμενα· τοιαύτην γὰρ ἔχει φύσιν τὰ νοητὰ.

49 Ὅρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ.

α' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἢ ὄντα ἐστίν, ἡγουν τῆς φύσεως αὐτῶν. β' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. γ' Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ τε προαιρετικοῦ τοῦ τε φυσικοῦ. δ' Φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις θεῶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ· ὁμοιούμεθα δὲ θεῶ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὄσιον καὶ ἀγαθόν. Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικὸν ἦτοι μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι μήτε λαμβάνειν πρόσωπον ἐν κρίσει, ἀλλ' ἀποδιδόναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὄσιον δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον ἦτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ ἀδικούμενον ἀνέχεσθαι καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικοῦσι καὶ μᾶλλον εὐεργετεῖν αὐτούς. ε' Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἢ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης, δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὔρηται. ς' Φιλοσοφία ἐστὶ φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ θεὸς ἐστὶν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν θεόν, αὕτη ἐστὶν ἢ ἀληθῆς φιλοσοφία. Διαιρεῖται δὲ ἢ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸν εἰς ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατανοεῖν τὰ τε ἀσώματα καὶ ἄυλα ἡγουν περὶ θεοῦ, ὃ πρῶτως καὶ κυρίως ἐστὶν ἀσώματον καὶ ἄυλον· ἔπειτα καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν, ἃ καὶ αὐτὰ ὅσον πρὸς τὸ σῶμα ἄυλα λέγονται, εἰ καὶ πρὸς τὸ κυρίως ἄυλον ἡγουν τὸ θεῖον ὑλικά εἰσι.

Τοῦτο τοίνυν ἐστὶ τὸ θεολογικόν. Θεωρεῖν δὲ ἐστὶ καὶ τὴν τῶν ὑλικῶν φύσιν ἡγουν ζῶων καὶ φυτῶν καὶ λίθων καὶ τῶν τοιούτων, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσιολογικόν.

Θεωρεῖν δὲ καὶ τὰ μέσα τούτων, ἃ ποτὲ μὲν ἐν ὕλῃ θεωροῦνται, ποτὲ δὲ ἐκτὸς ὕλης καὶ μέσα εἰσὶ τῶν ἀύλων καὶ ὑλικῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ μαθηματικόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἄυλός ἐστι καθ' ἑαυτόν, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτω τυχὸν ἢ οἴνω· λέγομεν γὰρ δέκα μοδίους σίτου καὶ δέκα ξέστας οἴνου· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ μαθηματικοῦ. Τὸ δὲ πρακτικὸν ἦθος κοσμεῖ καὶ τὸ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι διδάσκει· καὶ εἰ μὲν ἕνα ἄνθρωπον παιδεύει, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ οἶκον ὅλον, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλιν ὀλόκληρον, λέγεται πολιτικόν. Ἰστέον, ὡς τέσσαρές εἰσιν αἱ διαλεκτικαὶ μέθοδοι ἡγουν λογικαί· α' διαιρητική, ἣτις διαιρεῖ τὸ γένος εἰς εἶδη διὰ μέσων τῶν διαφορῶν· β' ὀριστική, ἣτις ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τῶν διαφορῶν, ὧν διεῖλεν ἡ διαιρητική, ὀρίζει τὸ ὑποκείμενον· γ' ἀναλυτική ἢ τὸ συνθετικώτερον ἀναλύουσα εἰς τὰ ἀπλούστερα, τουτέστι τὸ σῶμα εἰς τοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς εἰς τοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα εἰς ὕλην καὶ εἶδος· δ' ἀποδεικτική ἢ διὰ μέσου τινὸς δεικνύουσα τὸ προκείμενον· οἷον πρόκειται μοι δεῖξαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· λαμβάνω τι μέσον, τὸ ἀεικίνητον, καὶ συλλογίζομαι οὕτως· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστι· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Ἰστέον δέ, ὡς οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς εἰσι. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τρισσὴ τίς ἐστίν· ἔστι γὰρ φυσικὴ ὡς ἡ προλεχθεῖσα· ἔστι δὲ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις, ὅταν τὸν προτεθέντα συλλογισμὸν ἀναλύσωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα· ἔστι δὲ καὶ μαθηματικὴ, ὅταν λάβωμεν τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον καὶ καταστήσωμεν εἰς τι ὁμολογούμενον, ὅθεν ἀγρεύεται τὸ προκείμενον. Οἷον ἔστω τὸ ζητούμενον· Εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ. Τοῦτο τὸ ζητούμενον λαμβάνω ὡς ὁμολογούμενον καὶ λέγω· Ἐπειδὴ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαί τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξεων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ ἐστὶ τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον, ἔστι προνοητής καὶ πρόνοια. Κατηντήσαμεν τοίνυν εἰς τὴν πρόνοιαν, ἣτις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Ἐνθεν λοιπὸν κατὰ σύνθεσιν λέγω· Ἐπειδὴ ἔστι πρόνοια καὶ δικαστής, εἰσὶν ἀμοιβαί· ἐπειδὴ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ κρινόμενον· εἰ δὲ ἔστι τὸ κρινόμενον, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ.

50 Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνουμένων ἀποτελεῖ σύνθετον σώζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἔνωσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφορὰν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἄτρεπτα ἐν ἑαυτῇ. Αὕτη δὲ πρὸς ἑαυτὴν οὐδεμίαν ὑποστατικὴν ἔχει διαφορὰν· αὐτῆς γὰρ γίνονται αἱ ἑκατέρου τῶν συνελθόντων πρὸς ἔνωσιν χαρακτηριστικαὶ διαφοραί, αἷς ἑκατέρων ἐκ τῶν ὁμοειδῶν χωρίζονται, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ σώματος. Μία μὲν γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελεῖται ἢ τοῦ Πέτρου τυχὸν ἢ τοῦ Παύλου ὑπόστασις σύνθετος, σώζει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰς δύο τελείας φύσεις, τὴν τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν ἀσύμφυρτον καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτα. Ἐχει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰ ἑκατέρας χαρακτηριστικὰ ιδιώματα τὰ τε τῆς ψυχῆς τὰ χωρίζοντα αὐτὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ψυχῶν καὶ τὰ τοῦ σώματος τὰ χωρίζοντα αὐτὸ ἐκ τῶν λοιπῶν σωμάτων, μηδαμῶς χωρίζοντα τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀλλ' ἐνοῦντα καὶ συνάπτοντα, ἅμα δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν συντεθειμένην μίαν ὑπόστασιν χωρίζοντα τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ αἱ φύσεις τὴν πρὸς ἄλληλα καθ' ὑπόστασιν δέξονται ἔνωσιν, ἀδιαίρετοι μένουσιν εἰς τὸ παντελές. Εἰ γὰρ καὶ χωρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις ἀμφοτέρων μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστίν· ὑπόστασις γὰρ ἐστίν ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκάστου ὑπάρξεως κατ' αὐτὸ σύμπηξις. Μένει οὖν τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἀεὶ μίαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑαυτῶν ἔχοντα

υπάρξεώς τε καὶ υποστάσεως, εἰ καὶ χωρισθῶσιν ἀλλήλων. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι φύσεις μὲν ἐνωθῆναι ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἐνδέχεται ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ φύσιν προσληφθῆναι ὑπὸ υποστάσεως καὶ ἐν αὐτῇ υποστῆναι δυνατόν, ἅπερ ἀμφοτέρω ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται—καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἱ φύσεις, ἡ θεία τε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἠνώθησαν, καὶ ἐν τῇ προϋπαρχούσῃ τοῦ θεοῦ λόγου υποστάσει ὑπέστη ἡ ἔμψυχος αὐτοῦ σὰρξ καὶ αὐτὴν ἔσχεν ὑπόστασιν, —ἐκ δύο δὲ φύσεων ἀποτελεσθῆναι μίαν φύσιν σύνθετον ἢ ἐκ δύο υποστάσεων μίαν ὑπόστασιν παντελῶς ἀδύνατον· διότι ἀδύνατον τὰς ἐναντίας οὐσιώδεις διαφορὰς ἐν μιᾷ φύσει συνυπάρξαι ἀλλήλαις· τούτων γὰρ ἔργον ἐστὶν ἀποδιστᾶν ἀλλήλων τὰς φύσεις, ἐν αἷς ὑπάρξουσι. Καὶ πάλιν ἀδύνατον τὰ ἅπαξ καθ' ἑαυτὰ ὑποστάντα ἐτέραν ἀρχὴν υποστάσεως σχεῖν· ἢ γὰρ ὑπόστασις ἢ καθ' ἑαυτό ἐστὶν ὑπαρξίς. Ἰστέον δέ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀγίας τριάδος ὑπόστασις ἐστὶν ὁ ἄναρχος τρόπος τῆς ἐκάστου αἰδίου ὑπάρξεως. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἠνίκα σύνθετος γένηται φύσις, δεῖ ὁμόχρονα τὰ μέρη εἶναι καὶ ἐξ ἐτέρων ἕτερον ἀποτελεῖται μὴ φυλάττον ἀλλὰ τρέπον καὶ ἀλλοιοῦν τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ὡς ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἀποτελουμένου τοῦ σώματος ἄλλο ἐξ ἄλλων γέγονε καὶ οὔτε πῦρ τέλειον οὔτε τι τῶν ἄλλων ἐστὶν ἢ λέγεται, καὶ ὡς ἐξ ἵππου καὶ ὄνου ἡμίονος· οὔτε γὰρ ἵππος οὔτε ὄνος ἐστὶν ἢ λέγεται ἀλλ' ἐξ ἐτέρων ἕτερον, μηδ' ὀπότερον τῶν, ἐξ ὧν συνετέθη, φυλάττον ἀσύγχυτον τε καὶ ἄτρεπτον.